

2010

A IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS NYILVÁNOSSÁGA KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BÍRÓSÁGI TÁRGYALÁSOK NYILVÁNOSSÁGÁRA

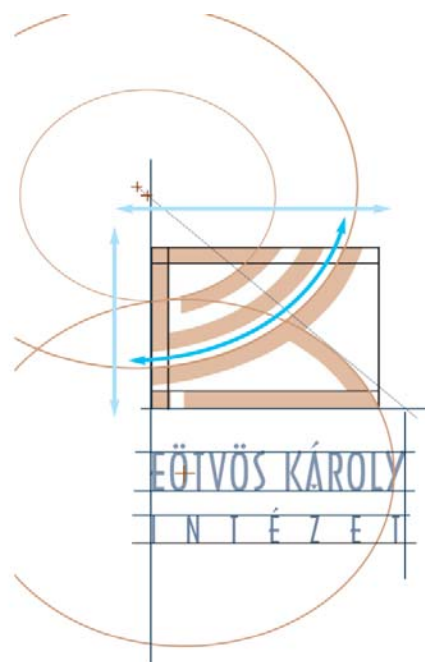
EÖTVÖS KÁROLY
I N T É Z E T

A tanulmány a Nyílt Társadalom Intézet támogatásával készült.

A kutatás vezetője:
Navratil Szonja

A kutatás résztvevői:
Majtényi László
Simon Éva,
Szabó Máté Dániel,
Vissy Beatrix

A kutatásban közreműködött:
ELTE AJK 2009/2010. első szemeszter
„Az igazságszolgáltatás nyilvánossága” című
tantárgy hallgatói (Berecz Adél, Koller Ildikó,
Kovács Annamária, Kovács Márk, Nedeczky
Katalin, Pavelcsák Anna, Pazár Rita, Sajtos
László, Szalai Rita, Varga Adél, Varga Cintia,
Varga Máté, Varga Zsuzsanna, Zsigmond
Zsanett, Zsilla Gellért

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	5
1. KUTATÁS CÉLJA, MÓDSZERTANA	6
2. A TÁRGYALÁSOK NYILVÁNOSSÁGÁNAK ELMÉLETI ALAPJAI	7
3. JOGSZABÁLYI HÁTTÉR BEMUTATÁSA.....	9
3.1. Nemzetközi egyezmények.....	9
3.2. Hazai szabályozás	10
3.2.1. Nyilvános és zárt tárgyalás, az ítéletek nyilvánossága	10
3.2.2. Ítélethirdetés.....	11
3.2.3. A sajtó tárgyalási jelenléte	11
3.3. Országos Igazságszolgáltatási Tanács szabályzatai, határozatai	13
4. PRE-TÁRGYALÁSI NYILVÁNOSSÁG	14
5. A TÁRGYALÁS NYILVÁNOSSÁGÁNAK EMPIRIKUS KUTATÁSA	19
5.1. A sajtó jelenléte mellett megfigyelt tárgyalások	21
5.1.1. A tárgyalóteremben történő belépés, a hallgatóság regisztrálása	22
5.1.2. A rend fenntartása	24
5.1.3. A nyilvánosság hatása a peres felekre	25
5.2. A sajtó jelenléte nélküli tárgyalások	25
5.2.1. A tárgyalóteremben történő belépés, a hallgatóság regisztrálása	27
5.2.2. A rend fenntartása	28
5.2.3. A nyilvánosság hatása a peres felekre	28
6. SAJTÓNYILVÁNOSSÁG	29
6. 1. Sajtó szerepe.....	29
6.1.1. Személyes nyilvánosság	30
6.1.2. Funkcionális nyilvánosság	30
6.1.3. Átfogó törvényi szabályozás hiánya	31
6.2. A nyilvánosság fázisai	32
6.2.1. Tárgyalási jegyzék	32
6.2.2. Tárgyalások – a nagy érdeklődésre számot tartó ügyek	32
6.2.3. Határozathozatal.....	33
6.3. Sajtótudósítás a tárgyalásról.....	34
6.3.1. Kép- és hangfelvétel készítése a tárgyaláson.....	34
6.3.2. Zártláncú kamerák üzemeltetése.....	36

6.3.3. Betekintés a peres iratokba	37
6.4. A műhelybeszélgetés eredményei	37
6.4.1 Törvényi szabályozás hiánya	38
6.4.2. Képfelvétel és a zártláncú kamerák használata	38
6.4.3. Iratbetekintés.....	38
7. A KUTATÁS EREDMÉNYE.....	39
8. JAVASLATOK.....	41
8.1. Jogalkotás	41
8.2. Zárt tárgyalás.....	41
8.3. Tárgyalási jegyzék	41
8.4. Tárgyalóterem kiválasztása.....	42
8.5. Előzetes figyelmeztetés.....	42
8.6. A sajtónak biztosítandó többletjogosítványok	42
8.7. Kép- és hangfelvétel készítés	42
8.8. Zártláncú kamera.....	43
8.9. Betekintés a peres iratokba	43

Bevezetés

Az Eötvös Károly Intézet kiemelkedően fontosnak tartotta és tartja ma is igazságszolgáltatás és a nyilvánosság kapcsolatát. Véleményünk szerint az igazságszolgáltatás nyilvánossága, amellyel hogy aktuális kutatási téma, olyan terület, amelyet a technológiai változások következtében folyamatosan kihívások érnek. A jogtudományban megjelenő új fogalmak, mint az igazságszolgáltatás átláthatósága és számonkérhetősége is a nyilvánosság jelentőségének és szerepének folyamatos növekedését, bővülését támasztják alá.

Az elmúlt pár évben jelentős mértékben megváltozott az igazságszolgáltatás nyilvánosságával kapcsolatos szabályozás, hatályon kívül helyezésre került az igazságügyi tájékoztatásról szóló rendelet,¹ és új nyilvánosság szabályok kerültek a polgári perrendtartásba.² A szabályozás módosulása mellett a bírósági vezetők, illetve a Legfelsőbb Bíróság elnöke is több alkalommal foglalkozott a tárgyalótermi nyilvánosság kérdéseivel.³ A kiemelt érdeklődésre számot tartó eljárások esetében⁴ pedig több esetben is előfordultak súrlódások a bíróság és a sajtó képviselői között. E fejlemények mellett a tárgyalások élő, televíziós, vagy internetes közvetítésének lehetősége is a szabályozás és a gyakorlat alapos vizsgálatának szükségességét vonják maguk után. Bár több jogtudományi kutatás és elemzés is foglalkozott a számonkérhetőség és átláthatóság fogalmaival,⁵ kifejezetten a nyilvánossággal kapcsolatos empirikus kutatásra mindeddig nem került sor, kutatásunk alapvetően hiánypótló.

Az Eötvös Károly Intézet jelenlegi kutatása az igazságszolgáltatás két, nagy és jól elkülöníthető, de egymással szoros kapcsolatban álló területét öleli fel, a tárgyalások és az ítéletek nyilvánosságát. Kutatásunk két fázisban zajlott, elsőként a bírósági határozatok megismerhetőségét tekintettük át, a második szakaszban a tárgyalótermi nyilvánossággal foglalkozunk. Az ítéletek nyilvánosságáról szóló tanulmányunkban⁶ nemcsak az elektronikus információszabadságról szóló törvény alapján létrejött Bírósági Határozatok Gyűjteményét elemeztük, hanem a nyilvánosság elméleti hátterét, az igazságszolgáltatásban betöltött funkcióit is megvizsgáltuk. A kutatás második fázisában, a korábban már megfogalmazott elméleti alapok támaszkodva, jellemzően empirikus módszerekkel vizsgáltuk a tárgyalások nyilvánosságának területét. A két tanulmány egymással szorosan összefüggő, egységes egésznek alkot, hiszen kutatásunk mindkét fázisa arra irányult, hogy a tárgyalások és a bírósági határozatok nyilvánosságának vizsgálata rendszerezett és átfogó képet adjon az igazságszolgáltatás és a nyilvánosság közös vetületeiről.

---

¹ A bünyügyi és az igazságügyi tájékoztatásról szóló 10/1986. (IX. 1.) IM-BM együttes rendelet, melyet a 383/2007. (XII.23.) Kormány rendelet 2.§ (1) bekezdés u. pontja helyezett hatályon kívül 2008. július 1. napjától

² 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról, 134/A.§, hatályos 2008. július 1. napjától

³ Többek között foglalkozott a kérdéssel a HVG 2010. január 16. száma, Baka András interjú, illetve az Origo internetes portál a Baj van az eljárások hosszával című Baka Andrásal készült interjújában, <http://www.origo.hu/itthon/20090703-baka-andras-a-legfelsobb-birosag-elnoke-interju.html>

⁴ Magyar Gárda elleni eljárás során a tárgyalóterembe nem fért el minden érdeklődő, a sajtó részére a részvételt előzetes bejelentkezéshez kötötték a nagy érdeklődésre és a tárgyalóterem méretére tekintettel

⁵ Hack Péter: A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2008; Fleck Zoltán: Bíróságok mérlegen, Pallas Kiadó 2008, Blutman László: A bírósági határozatok közzététele és az Alkotmány, Jura, 2001/2.

⁶ Az igazságszolgáltatás nyilvánossága különös tekintettel a bírósági határozatok nyilvánosságára, Eötvös Károly Intézet, 2009. szeptember 10., http://www.ekint.org/ekint_files/File/tanulmányok/bhgy/birosagok_nyilvanossaga_20090909_vegleges.pdf

1. Kutatás célja, módszertana

Kutatásunk elsődleges célja a tárgyalási nyilvánosság lehető legtöbb aspektusból történő vizsgálata, és feldolgozása volt. A tárgyalási nyilvánosság empirikus elemzése most történt meg először Magyarországon, a korábbi kutatások egyike sem terjedt ki arra, hogy ténylegesen megvizsgálja a tárgyalási nyilvánosság megvalósulását a különböző bírósági szinteken és ügyszakokban. Mivel korábbi hazai kutatások eredményeire nem támaszkodhattunk, ezért az elméleti alapok, a nyilvánosság igazságszolgáltatásban betöltött funkcióinak elemzése mentén indultunk el. Vizsgálódásunk alapvetően a szabályozás és a gyakorlat, a jogalkotás és a jogalkalmazás területeire terjedt ki, ezért elemeztük a tárgyalások nyilvánosságára vonatkozó jogszabályi hátteret, az Alkotmánybíróság és az Országos Igazságszolgáltatási Tanács határozatait és szabályzatait, valamint empirikus módszerrel azt is megfigyeltük, hogy a tárgyalóterekben miként működik a gyakorlatban a nyilvánosság.

A tárgyalási nyilvánosság egyszerű leírása mellett kifejezett célunk volt, hogy feltárjuk a hiányosságokat, problémákat, megkeressük a bíróság és a média közötti ütközési pontokat és ezekre nézve az alkotmányos alapelveknek megfelelő javaslatokat fogalmazzunk meg. Javaslatainkat sok esetben úgy fogalmaztuk meg, hogy a lehetséges döntési alternatívák mellett és ellen szóló érveket számba vettük a végleges döntést a jogalkotóra, vagy éppen a jogalkalmazóra bízva. Ennek indoka nem a döntés felelősségének elhárítása volt, hanem az, hogy egy-egy kérdésre többféle megoldást is találtunk, azonban egyik megoldás sem tekinthető maradéktalanul kielégítőnek.

A javaslatokon túl arra is törekedtünk, hogy az igazságszolgáltatás nyilvánosságát érintő jövőbeni kihívásokat feltérképezzük, megjelenítve a nyilvánossággal kapcsolatos irányokat és trendeket. A média eszközei, a különböző kommunikációs csatornák olyan gyors ütemben változnak, hogy az igazságszolgáltatásra jellemző konzervativizmus ellenére is számolni kell a televíziós és internetes közvetítések során felmerülő szabályozási és gyakorlati problémákkal. Célunk ebben az esetben sem az volt, hogy a feltárt irányok és lehetséges kihívások tekintetében megkeressük a hazai szabályozásnak megfelelő egyetlen, konkrét választ, hanem sokkal inkább az, hogy különböző választási lehetőségeket kínáljunk fel a jogalkotók és jogalkalmazók számára.

A kutatás tárgya, a tárgyalás nyilvánosságának vizsgálata egyértelműen a kvalitatív módszerek felé orientált bennünket, kutatásunk során jellemzően empirikus módszereket alkalmaztunk. A tárgyalás nyilvánosságát a maga természetes közegében, a tárgyalóteremben akartuk megvizsgálni, ezért a résztvevő megfigyelés módszerével különböző tárgyalásokra mentünk el hallgatóságként. Annak érdekében, hogy a résztvevő megfigyelés során minél szélesebb körű, és így megbízható adatokra tegyünk szert az Eötvös Loránd Állam-és Jogtudományi Karon egy kutatózemináriumot szerveztünk,⁷ melynek keretében a hallgatók egy szemeszter alatt mindösszesen 50 tárgyalásra látogattak el. Arra törekedtünk, hogy legyenek olyan tárgyalások, ahol biztosan jelen lesz a sajtó, azaz kiemelt érdeklődésre tarthatnak számot – ezeket hívjuk a továbbiakban kiemelt ügyeknek-, és legyenek olyan tárgyalások is, amelyeken vélhetően a peres feleken kívül további hallgatóság nincsen jelen. Az is szempont volt, hogy a különböző jogágak is megjelenjenek, így a büntető, polgári

---

⁷ A 2009/2010-es tanév első félévében történt az adatfelvétel.

ügyszakok mellett, a hallgatók részt vettek családjogi és közigazgatási ügy tárgyalásán is. A jogágakon túl a tárgyalásokat a bírósági szinteknek megfelelően is kategorizáltuk, tehát a hallgatók voltak a helyi bíróság, a megyei bíróság és az ítéletábla előtt folyó eljárás tárgyalásán is.

A tárgyalások széles spektruma mellett a kutatás érvényessége érdekében a hallgatók egy jellemzően nyílt végű kérdéseket tartalmazó kérdőívet töltöttek ki minden tárgyaláson. Erre azért volt szükség, mivel egyfelől nem szakképzett kutatókkal végeztük a vizsgálatot, hanem egyetemistákkal, másfelől pedig az egyes tárgyalások pontos adatait is fontosnak tartottuk rögzíteni.

A résztvevő megfigyelés módszerét kiegészítettük egy másik kvalitatív módszerrel is, amikor a bírók és a sajtó képviselői számára egy műhelybeszélgetést szerveztünk. Hangsúlyozottan nem fókuszcsoporthoz szándékoztunk létrehozni, a műhelybeszélgetés résztvevői nem reprezentálták sem a bírói kar, sem a média véleményét. Célunk a bírák és a sajtó nyilvánossággal kapcsolatos attitűdjének leírása helyett sokkal inkább az volt, hogy, az érintettek közötti párbeszéd alapján feltárjuk a tárgyalási nyilvánosság ütközési pontjait, illetve megismerjük a létező jó gyakorlatokat. Erre a célra a résztvevő megfigyelés módszere nem volt alkalmas, fókuszcsoporthoz kialakítására pedig a bírói hivatás zárt jellege következtében nem volt lehetőségünk. A műhelybeszélgetésen bírák és újságírók vettek részt, a beszélgetés gerincét az általunk a nyilvánosság és az igazságszolgáltatás kapcsolata szolgáltatta.

A tárgyalás nyilvánosságának vizsgálatát egy pre-tárgyalási és egy tárgyalási szakaszra osztottuk fel. Az angolszász szakirodalom is előszeretettel használja a pre-tárgyalási nyilvánosság fogalmát,⁸ mi eltérő értelemben, kifejezetten az interneten elérhető tárgyalási jegyzékek problematikáját jártuk körbe. Arra voltunk kíváncsiak, hogy az egyébként a bíróságon kifüggesztett tárgyalási jegyzék adatai hogyan és miként módosulnak, illetve kell, hogy módosuljanak akkor, ha a jegyzék a bíróság honlapján is megismerhető. A tárgyalási nyilvánosság esetében a szabályozás és a gyakorlat összhangját, vagy éppen eltéréseit elemeztük leírva az előremutató, vagy éppen problematikusnak ítélt tapasztalatainkat. A jogalkalmazás gyakorlatának ilyen módon történő leírása nemcsak azt mutatja meg, hogy hogyan működik ma a nyilvánosság a tárgyalóterekben, hanem azt is, hogy melyek azok a területek, ahol akár a szabályozás, akár a jogalkalmazás körében változtatások szükségesek.

Kutatásunkban külön foglalkozunk a sajtó tárgyalási jelenlétével, ezen belül pedig a tárgyalásról történő írásos, illetve kép-és hangfelvétel útján történő tudósítással, az ítélethirdetéssel és a peres iratokba való betekintéssel.

Végezetül, a kutatási eredmények tükrében a tárgyalási nyilvánosságra vonatkozó konkrét javaslatokat fogalmaztunk meg.

2. A tárgyalások nyilvánosságának elméleti alapjai

A bírósági határozatok nyilvánosságáról szóló tanulmányunkban részletesen foglalkoztunk a nyilvánosság és az igazságszolgáltatás találkozásának elméleti alapjaival, a nyilvánosság

---

⁸ A pre-tárgyalási nyilvánosság fogalmát az angolszász szakirodalom a tisztességes és pártatlan eljárás követelményével kapcsolatban használja. A pre-tárgyalási nyilvánosság arra vonatkozik, hogy a tárgyalás előtt és alatt milyen információkhoz juthat hozzá az esküdtszék.

igazságszolgáltatásban betöltött funkcióival.⁹ Az ott lefektetett elméleti alapokat a tárgyalás nyilvánossága esetében is érvényesnek tekintjük azzal a megszorítással, hogy bizonyos funkciók inkább az ítéletek, mások pedig inkább a tárgyalás nyilvánosságát szolgálják.

A független, pártatlan, igazságos eljáráshoz való jog mindenkit megillető alkotmányos alapjog, ellenőrzésére azonban a bírói függetlenség következtében nincs külön szerv, vagy intézmény. Annak eldöntésére tehát, hogy az igazságszolgáltatás valóban függetlenül, a törvényeknek alárendelten végzi-e a tevékenységét - éppen a függetlenség következtében - a nyilvánosság bevonásával van lehetőség. A tárgyalás nyilvánosságának legjelentősebb funkciója a társadalmi ellenőrzés, amely így lehetőséget biztosít arra, hogy az igazságszolgáltatás működése és tevékenysége átlátható, és ebből következően ellenőrizhető is legyen.

Az elméleti megközelítés jelentősége akkor vált számunkra igazán kézzelfoghatóvá, amikor a Polgári Perrendtartás (továbbiakban Pp.) felvételnépszerűsítéséről szóló szabályozására vonatkozó törvényjavaslat indoklásában azt a jogalkotói gondolatot találtuk miszerint „Az ítélezés nyilvánosságához való jog címzettje ugyanis – mind jogtörténeti, mind dogmatika szempontból – a peres fél, akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy jogvitájában a bíróság a nyilvánosság kontrollja mellett tisztességes eljárásban járjon el. Azaz nem a nyilvánosságnak van joga a fél ügyében döntő bíróságot ellenőrizni, hanem a félnek van joga ahhoz, hogy az ő ügyében döntő bíróságot a nyilvánosság kontrollja alá vesse.”¹⁰

Véleményünk szerint azonban a tárgyalási nyilvánosság leglényegibb feladata, éppen az, hogy ellenőrizhetővé tegye az igazságszolgáltatás tevékenységét, így nemcsak a mindenkori peres felek érdeke a nyilvánosság érvényesülése, a sajtó lehetséges tárgyalási jelenléte és tudósítása a peres eljárásokról, hanem az egész társadalomé. A társadalomnak joga van, az egyébként külső ellenőrzés nélküli, független hatalmi ágat ellenőrizni, az ellenőrzés eszköze, módja pedig a nyilvánosság, azaz a tárgyalások és a bírósági határozatok nyilvánossága, megismerhetősége, bírálhatósága.

A társadalmi ellenőrzésen túl a nyilvánosság valóban biztosítja a pártatlan eljárás megvalósulását is, illetve szerepe lehet a társadalmi köztudat alakításában. Amíg a társadalmi ellenőrzés az igazságszolgáltatás folyamatára, szereplőire, a döntésekre is kiterjed, azaz célja szerint átfogja az igazságszolgáltatás teljes rendszerét, addig a pártatlan eljárás biztosítása olyan funkciója a nyilvánosságnak, amely alapvetően a peres felek számára bír jelentőséggel. A társadalomalakítás jellemzően a büntetőeljárások esetében kap szerepet, a generális prevenció célja itt indokolja ugyanis a leginkább, hogy a társadalom minél szélesebb köre megismerje, hogy mely cselekményt minősít az állam büntetendőnek, illetve, hogy az ilyen bűncselekményeket büntetés követi.

A tárgyalási nyilvánosság hatása és következménye alapján szétválasztható aszerint, hogy a tárgyaláson bárki jelen lehet, illetve a sajtó jelenlétére és tájékoztatására. Mászt jelent ugyanis, ha a nyilvános tárgyaláson a társadalom egyes tagjai, érdeklődők, a tudományos élet szereplői, a társszakmák képviselői vannak csak jelen, és mászt jelent, ha a tárgyalásról részletesen beszámol akár az országos, akár a helyi sajtó. A sajtó a társadalmi ellenőrzés olyan eszköze, melyen keresztül a bírósági eljárás tisztességes menete, vagy éppen annak valamilyen sérelme válik széles körben láthatóvá.

⁹ Az igazságszolgáltatás nyilvánossága különös tekintettel a bírósági határozatok nyilvánosságára, Eötvös Károly Intézet, 2009. szeptember 10., http://www.ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/bhgy/birosagok_nyilvanossaga_20090909_vegleges.pdf

¹⁰ T/5590. törvényjavaslat a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról, <http://www.parlament.hu/irom/05590/05590.pdf>

A peres felek, jellemzően pedig a vádlottak oldaláról viszont a sajtó jelenléte és tájékoztatása több, alkotmányos alapjogot is érint, úgymint az ártatlanság véelmét vagy a magánszféra, a személyes adatok védelmét. Ezeknek az ellentétes hatásoknak megfelelően a tárgyalási nyilvánosság hazai szabályozása, és a kutatásunk külön is foglalkozik a sajtó tárgyalási jelenlétével és szerepével.

3. Jogszabályi háttér bemutatása

Mielőtt az empirikus kutatásunk megállapításait és eredményeit ismertetnénk, röviden áttekintjük a tárgyalás nyilvánosságának szabályozási hátterét. A nemzetközi egyezmények mellett ismertetjük a magyar szabályozást, áttekintve az Alkotmány, az eljárási törvények, a sajtóról szóló törvény, a bíróság szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény, valamint az OIT szabályzatai és határozatai vonatkozó rendelkezéseit. A normák konkrét tartalmi ismertetésén túl, arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen koncepció, jogalkotói elképzelés húzódik meg a jogszabályok mögött.

3.1. Nemzetközi egyezmények

A nemzetközi egyezmények közül a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, illetve az Emberi Jogok Európai Egyezménye is tartalmaz a tárgyalások nyilvánosságára vonatkozó szabályokat.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya szerint a sajtót és a nyilvánosságot ki lehet zárni a tárgyalás egy részéről vagy az egész tárgyalásról mind erkölcsi okból, a demokratikus társadalom közrendjének, vagy az állam biztonságának védelme érdekében, amikor a felek magánéletének érdekei azt követelik, illetve mind a bíróság által feltétlenül szükségesnek ítélt mértékben, az olyan körülmények fennállása esetén, amikor a nyilvánosság ártana az igazságszolgáltatás érdekeinek; azonban minden büntető ügyben hozott ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, kivéve, ha a fiatalkorúak érdekei mást kívánnak (14. cikk 1. p.) .

Az Európai Emberi Jogi Egyezmény is alapjogként határozza meg a tárgyalás nyilvánosságát és az ítélet nyilvános kihirdetését. A tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné (6. cikk 1. p.). Az Európai Emberi Jogi Egyezményhez kapcsolódó esetjog szerint az eljárás nyilvánosságához, különösen büntető ügyekben, nyomós közérdek fűződik, így annak kizárására az érintetteknek nincs alanyi joguk. A bíróságra tartozik annak megítélése, hogy a kizárás indokául felhozott magánérdek meghaladja-e az eljárás nyilvánosságához fűződő közérdeket.

3.2. Hazai szabályozás

A tárgyalások nyilvánosságára vonatkozó hazai szabályozást nem egyetlen igazságügyi, tehát szektorális jogszabály tartalmazza, hanem több jogszabály, mint a polgári és a büntetőeljárásról szóló törvény, a sajtóról szóló törvény illetőleg a bíróság ügyviteli szabályairól szóló törvény.

A tárgyalás fő szabály szerinti nyilvánosságának alapelvét az alkotmány rögzíti. A tárgyalások nyilvánosságának követelménye az Alkotmány 57. §-ából és a 61. §-ából vezethető le. Az Alkotmány 57. § szerint a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van ahhoz, hogy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. Az Alkotmány 61. § (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze. A véleménynyilvánítás szabadságából eredő külön nevesített jogok a szólás - és a sajtószabadság, amely utóbbi felöleli valamennyi médium szabadságát, továbbá az informáltsághoz való jogot, az információk megszerzésének szabadságát. [30/1992. (V. 26.) AB határozat]

Az Alkotmánybíróság több határozatában is foglalkozott a tárgyalások nyilvánosságával, az 58/1995. (IX.15.) AB határozat a nemzetközi egyezményeken alapuló nyilvánosságkorlátozásról rendelkezett. Ebben a határozatában az Alkotmánybíróság kifejti, hogy „A nyilvánosság mindenekelőtt az igazságszolgáltatás működésének ellenőrzését hivatott biztosítani a társadalom részéről [...] A tárgyalás nyilvánossága főszabály, amely azonban a bíróság döntésének megfelelően korlátozható.” A magyar Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a jogállami büntetőeljárás tisztességes voltának lényeges eleme a nyilvánosság kérdéséhez szorosan kapcsolódó pártatlan bírósághoz való jog, a védelemhez való jog érvényesülése és a fegyverek egyenlőségének elve. A nyilvánosság teljes kizárásával folyó eljárásban ezen utóbbi alkotmányi követelmények vagy nyíltan is sérülnek, vagy a rájuk vonatkozó eljárási szabályok betartásának ellenőrizhetetlensége folytán sérelmet szenvedhetnek, ami ugyancsak alkotmányellenes. [20/2005. (V.26.) AB határozat]

3.2.1. Nyilvános és zárt tárgyalás, az ítéletek nyilvánossága

A tárgyalások főszabály szerint nyilvánosak, de az eljárási törvények eltérően rendezik a tárgyalások nyilvánosságával kapcsolatos szabályokat.

A Pp. szabályai szerint a bíróság a nyilvánosságot indokolt határozatával az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről kizárhatja, ha az államtitok, szolgálati titok, üzleti titok vagy külön törvényben meghatározott más titok megőrzése végett feltétlenül szükséges. A bíróság a nyilvánosságot a közérdekecs védelmében, valamint az ügyfél kérelmére abban az esetben is kizárhatja, ha az a fél személyiségi jogainak védelme érdekében indokolt. A bíróság a nyilvánosságot különösen indokolt esetben a tárgyalásnak a tanúkihallgatással érintett részéről akkor is kizárhatja, ha a tanú adatainak zártan kezelését rendelte el, és a zárt tárgyaláson történő meghallgatás a tanú, illetve hozzátartozója életének, testi épségének a megóvása érdekében feltétlenül szükséges. [Pp. 5. § (2)] Ehhez képest a Be. szabályai szerint a bíróság hivatalból vagy az ügyész, a vádlott, a védő, a sértett, illetőleg a tanú indítványára a nyilvánosságot az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről indokolt határozattal kizárhatja, erkölcsi okból, az eljárásban részt vevő kiskorú védelme érdekében, az eljárásban részt vevő személyek (V. Fejezet) vagy a tanú védelme érdekében, az államtitok vagy szolgálati titok megőrzése végett. [Be. 237. § (3)]

Mint láthatjuk, zárt tárgyalás csak kivételes esetben, indokolt határozattal rendelhető el. Ugyanakkor a nyilvánosság biztosítása érdekében fontosnak tartanánk, ha a zárt tárgyalás elrendelésére vonatkozó végzés elleni kifogást – hasonlóan az elfogultsági kifogáshoz – be lehetne jelenteni a bíróságnak. A zárt tárgyalás elleni kifogást – a Be. 3. § (2) – analógiája alapján a peres felek, az ügyvéd, az ügyész és ezek képviselője jelenthetné be. A Pp. 18. § (4) alapján a zárt tárgyalás elleni kifogás ellen sem kell, hogy fellebbezésnek helye legyen, a zárt tárgyalás fenntartása miatt pedig csak abban a fellebbezésben lehessen panaszt tenni, amely az ügy érdemében hozott határozat ellen irányul.

3.2.2. Ítélethirdetés

Az ítéleteket nyilvánosan kell kihirdetni, ahol a sajtó jelen lehet, arról szabadon tájékoztathat. Még a nyilvánosság kizárásával folytatott tárgyalás alapján hozott ítéleteket is. Ez következik az Alkotmány 57. § és 61. § szakaszaiból. Az ítéletek nyilvánossága büntető ügyekben csak azokra a részindoklásokra vonatkozóan lehet korlátozni, amely információk védelmében a zárt tárgyalást a bíróság elrendelte [Be. 239. (2)-(3)]. Polgári ügyekben a határozatot nyilvánosan kell kihirdetni [Pp. 5. § (3)] Az ítéletek megismerhetőségével az tanulmány első részében foglalkoztunk.¹¹A megfelelően anonimizált határozatok nyilvánosságát biztosítani kell, hiszen a tárgyalások és határozatok társadalmi rendeltetését csak a nyilvánosságon keresztül érheti el.

A tárgyalás nyilvánossága, tehát főszabály, melynek célja az igazságszolgáltatás társadalmi ellenőrizhetőségét, és a pártatlan eljárást garantálni, amely azonban nem korlátozhatatlan jog.

3.2.3. A sajtó tárgyalási jelenléte

A sajtó tárgyalási jelenlétét, illetőleg a kép-és hangfelvétel készítést szabályozó normák a jogalkotó szándéka szerint egymáshoz hasonlóak, azaz a korábban, már 2003.-ban beiktatott büntetőeljárás szabályait szándékoztak a polgári eljárás szabályaiba beiktatni.¹² Azt kell megállapítani a két norma összevetését követően, hogy ez a jogalkotói törekvés sikertelen maradt.

Míg a büntetőeljárásban a fő szabály az, hogy hang-és képfelvételt a tanács elnökének engedélyével lehet készíteni, addig a polgári eljárásban ez már engedély nélkül tehető meg, mivel a hang-és képfelvétel készítés módja az, amelyet a bíróság meghatározhat nem pedig a felvétel készítésének lehetősége. Természetesen itt a nyilvános tárgyalásokról beszélünk, zárt tárgyaláson értelemszerűen hang-és képfelvétel sem készíthető, hiszen a sajtó jelenléte sem megengedett.

A hang-és képfelvétel készítését mindkét jogszabály bizonyos perbeli személyek esetekben engedélyhez, hozzájáruláshoz köti, a bíróról, ügyésről, védőről, jegyzőkönyvvezetőről azonban minden további nélkül lehet felvételt készíteni. Eltér a két szabályozás abban is, hogy míg a polgári eljárásban az engedély, hozzájárulás megtörténtét a jegyzőkönyvben rögzíteni kell, erre a büntetőeljárás szabály nem tér ki, bár nyilvánvaló, hogy a szabályozás hiánya nem jelenti azt, hogy a jegyzőkönyvbe foglalást ne foganatosíthatná a bíróság. A polgári eljárásban, vélhetően a későbbi

---

¹¹ http://ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/bhgy/birosagok_nyilvanossaga_20090909_vegleges.pdf

¹² T/5590. számú törvényjavaslat 13. §., <http://www.parlament.hu/irom/05590/05590.pdf>

szabályozás miatt, már szerepel a közfeladatot ellátó személy, közfeladattal kapcsolatos jelenléte, és az erről való felvételkészítés engedély nélküli lehetősége. Ezt a kitévelt a büntetőeljárás törvény még nem tartalmazza. A felvételkészítés kizárása mindkét eljárási szabály szerint lehetséges akkor, ha az a tárgyalás rendjét zavarja.

Egészen 2008. július 1. napjáig hatályban volt a bűnügyi és az igazságügyi tájékoztatásról szóló 10/1986. (IX. 1.) számú együttes IM-BM rendelet, amely mintegy átfogóan, bár véleményünk szerint több ponton is vitathatóan, de egységesen szabályozta az igazságügyi tájékoztatás folyamatát. A rendelet mellett természetesen a tárgyalás nyilvánosságára vonatkozó szabályokat az eljárási törvények tartalmazták. A rendelet hatályon kívül helyezését követően a jogalkotó nem hozott létre egy új szektorális jogszabályt, - ehhez szükség lett volna egy jogalkotói koncepcióra az igazságszolgáltatás nyilvánosságát tekintve, ráadásul több különböző jogszabályt is módosítani kellett volna, mint például az elektronikus információszabadságról, illetve a sajtóról szóló törvényeket – hanem minden a tárgyalás nyilvánosságával, így a sajtó tárgyalási jelenlétével foglalkozó szabályt is az eljárási törvényekben helyezett el. Az indok vélhetően az lehetett, hogy mivel a büntetőeljárásról szóló törvény már tartalmazott a sajtóra vonatkozó részeket, így ennek analógiájára a rendelet hatályon kívül helyezésekor a legegyszerűbb megoldás az volt, hogy a sajtóval kapcsolatos szabályozással a polgári perrendtartásról szóló törvényt is kiegészítik.

A felvételkészítés szabályainak elemzése kapcsán azt a következtetést vontuk le, hogy az igazságszolgáltatás nyilvánossága olyan komplex kérdéskör, amely csak a nyilvánosság igazságszolgáltatásban betöltött funkcióihoz kapcsolódóan, azokra tekintettel szabályozható. A társadalmi ellenőrzés, mint a nyilvánosság legfontosabb funkciója, akár a tárgyaláson történő felvételkészítés korlátozása mellett is képes hatékonyan működni, amennyiben a bírósági iratok a média számára – az adatvédelmi szabályok és a személyhez fűződő jogok tiszteletben tartása mellett – széles körben hozzáférhetőek, a bírósági ítéletek többsége, pedig bárki számára, korlátozásmentesen, az ítélet meghozatalát követő rövid időn belül megismerhető. De mindenképp a társadalmi ellenőrzés funkcióját ássa alá a szabályozás akkor, ha sem a felvételkészítés sem a bírósági iratok, és ítéletek nem megismerhetőek még a média képviselőinek számára sem.

A szabályozás körében azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a 21. századi médiakörnyezetben már nemcsak a sajtónak van lehetősége elérni és tájékoztatni a nyilvánosságot, az interneten keresztül erre bárki képes. A technikai eszközök pedig azt is lehetővé teszik, hogy a tárgyalásokról készült kép- és hangfelvétel a tárgyalással egyidejűleg kerüljön közzétételre. Az igazságszolgáltatás nyilvánosságára nézve jelentős kihívást jelenthet, hogy a médiafogyasztás inkább a képi megfogalmazás felé tolódik el, ma már többen néznek televíziót, mint olvasnak újságot, ezért különös jelentőséggel bír a kép- és hangfelvételek készítésének lehetősége. Az igazságszolgáltatásnak tehát a jövőben a felvételkészítéssel és annak közvetítési csatornáival kell foglalkoznia. Ahhoz, hogy a jogalkotó és a jogalkalmazó szervek megbirkózzanak a nyilvánosság támasztotta problémákkal, a nyilvánosság igazságszolgáltatásban betöltött funkciói mellett az igazságszolgáltatás megváltozott szerepére és helyzetére is figyelemmel kell lenniük. Amikor az igazságszolgáltatás egyre nagyobb szerepet kap a bírói hatalom növekedése révén, akkor ennek a hatalomnak az ellenőrzési eszköze, a nyilvánosság is ugyanilyen jelentőséggel kell bírjon.

3.3. Országos Igazságszolgáltatási Tanács szabályzatai, határozatai

Bár a hazai szabályozás része, ennek ellenére mégis külön fejezetben foglalkozunk az Országos Igazságszolgáltatási Tanács nyilvánossággal kapcsolatos szabályzataival, határozataival, ajánlásaival illetőleg kommunikációs stratégiájával. A megkülönböztetés oka alapvetően az, hogy miközben az OIT szabályzatot alkot, ajánlást és határozatot hoz, melyek közül az ajánlást kivéve mindegyik kötelező a bíróságokra nézve, a jogalkalmazás része is egyben. Az OIT határozatai és szabályzatai ennek következtében véleményünk szerint erőteljesebben, több szállal kapcsolódnak a jogalkalmazáshoz, mint a jogalkotási, szabályozási területhez. Az OIT a jogalkotó által kialakított szabályozási mezőn belül jogosult meghatározni a tárgyalás nyilvánosságának a szabályait. Ez a jogalkotás oldaláról szűk hatáskört eredményez, az igazgatás oldaláról pedig kifejezetten széles spektrumot. Az eljárási szabályok alkalmazása során felmerülő mindennapi problémák, például a kiemelt ügyek esetében megfelelő méretű tárgyalóterem biztosítása, avagy a sajtó részvételének biztosítása, a nyilvánosság és a tárgyalás rendjének összeegyeztetése a bíróságok, és így az OIT igazgatási feladata.

A bíróságok tájékoztatási tevékenységéről szóló 1999. évi 7. szabályzat rendelkezik a sajtószóvivői rendszer bevezetéséről, a nyilatkozattételről és a sajtótervről. Emellett tartalmazza még a nyilvánossággal kapcsolatos jogszabályok kivonatait. A szabályzat nem időszerű, hiszen a már hatályon kívül helyezett bűnügyi és igazságügyi tájékoztatásról szóló rendelet még szerepel benne, de a polgári perrendtartás vonatkozó módosítása nem.

A bírósági eljárások nyilvánosságával foglalkozik még a 100/1999. (XII.1.) számú OIT határozat, amely egy részletes elemzést tartalmaz az eljárási nyilvánosság és a bírósági iratok megismerhetőségével kapcsolatosan, támaszkodva a hazai és nemzetközi szabályokra, az adatvédelmi biztos ajánlására, illetve egy az Európai Unió tagállamainak legfelsőbb bírósági elnökei és legfőbb ügyészei számára tartott konferencián elhangzottakra. Jogtechnikailag ugyan ez egy határozat és így kötelező a bíróságokra nézve, tartalmilag azonban ajánlás, hiszen a tartalma nem normatív, hanem tájékoztató és elméleti jellegű. A határozat normatív tartalom nélkül is kifejezetten informatív és előremutató, hiszen a mögöttes, elméleti vonatkozásokra is kitér. A határozat célja egyértelmű, az elmélet és a szabályozás összefoglalásával alátámasztani azt a tényt, hogy új, törvényi szintű szabályozás szükséges az igazságszolgáltatás nyilvánosságáról. Az OIT ezirányú törekvése végighúzódik a 2000-es éveken, hiszen a 210/2004. (XII.7.), vagy a 83/2008. (IV.1.) számú határozatok is egy egységes igazságügyi tájékoztatásról szóló törvény mellett álltak ki.

A 2004. évi határozat az OIT kommunikációs stratégiájáról hangzatos címet viseli, ennek ellenére stratégiát hiába is keresnénk a szövegben. A határozatok, szabályzatok és ajánlások áttekintése azt mutatja számunkra, hogy az OIT mindezidáig adós maradt az igazságszolgáltatás nyilvánosságával kapcsolatos politikájával, elmaradt a célok és irányok kijelölése, melynek következtében nem tisztázott a média szerepe, valamint a kommunikációs eszközök használata sem kiforrott.

A bírósági vezetés és a nyilvánosság ambivalens viszonyát igazolja az a tény is, hogy a 2005. évben az OIT által megrendelt közvélemény-kutatások eredményeit nem ismerhette meg a magyar társadalom. A közvélemény-kutatások közpénzből történtek, és az igazságszolgáltatásról alkotott állampolgári véleményekre kérdeztek rá, ennek ellenére a 2005. évi 30. számú belső határozat szerint „A közvélemény-kutatás adatait kizárólag az OIT elnöke kommunikálhatja. Az elnökön kívül, más

nyilatkozattételre jogosult személy csak azokat az adatokat kommunikálhatja, melyeket az OIT elnöke már nyilvánosságra hozott. Minden további kommunikáció csak az OIT elnökével előzetesen egyeztetve történhet. Ez a rendelkezés nem vonatkozik az anyagnak a bírósági vezetőkkel történő megismertetésére.”

Vannak azonban új, előremutató tendenciák is. 2010. március 4. napján, a MÚOSZ kezdeményezésére konferenciát tartottak a bíróságok és a sajtó képviselőinek közreműködésével. A konferencia egyértelmű üzenete az egységes igazságszolgáltatási tájékoztatásról szóló törvény iránti igény megfogalmazása volt, melyet mind a bíróság, mind a sajtó képviselői támogattak. A törvény tartalmában azonban eltért a két szakmai álláspont, míg a bíróság részéről a tárgyaláson történő felvételkészítés teljes korlátozása jelent meg, addig a sajtó részéről a nyilvánosság kiszélesítésének igényét fogalmazták meg.

4. Pre-tárgyalási nyilvánosság

A tárgyalás nyilvánossága alkotmányos elvének érvényesüléséhez az önmagában kevés, hogy a tárgyalóterem aajtáját nem zárják be, és a teremből a tárgyalás idejére nem küldik ki a hallgatóságot. A nyilvánosságnak elengedhetetlen feltétele az, hogy tudható legyen, mikor, hol és milyen tárgyalást tartanak. A nyilvánosság képviselői enélkül nem vesznek részt a nyilvános tárgyaláson, hiszen nem is tudnak arról, a nyilvánosság ennek hiányában csupán egy fenyegetést jelent azzal, hogy bármelyik tárgyaláson megjelenhet valaki a nyilvánosság részéről. Az eljárási szabályok csak az érintettek (felek, tanúk stb.) kötelező értesítését (idézését) írják elő, a tárgyalás tárgyáról, helyszínéről és időpontjáról a nyilvánosság csak az érintettek útján, vagy esetleg a bíróságon való kifejezett érdeklődés után értesül, ha a bíróság nem teszi előre közzé a tárgyalások legfontosabb adatait. A tárgyalás nyilvánosságához szükséges nyilvánosságot nevezük e tanulmányban pre-tárgyalási nyilvánosságnak, a tárgyalás előtti, a tárgyalás nyilvánosságát előkészítő nyilvánosságot. Nem foglalkozunk tehát ebben a körben a tárgyalás előtti eljárás nyilvánosságának kérdésével.

A tárgyalás nyilvánossága körében az így definiált pre-tárgyalási nyilvánosság alapvető jelentőségű, ennek hiányában csak az érdekeltek – felek, terheltek, sértettek – és környezetük köréből kerülhetnek ki azok a személyek, akik a nyilvánosság ellenőrző funkcióját gyakorolhatják. A bíróság kezelőirodáján érdeklődni általában a tárgyalások idejéről és helyéről nem lehet, az érdeklődőnek ismernie kell az ügyszámot, ami – ha nem érdekeltről van szó, vagy nem ismeri az érdekeltet – akkor nem áll rendelkezésére. A szakmai, tudományos és civil közvélemény tárgyalási jelenlétéhez ezért a tárgyalások alapadatainak nyilvánossága elengedhetetlen. Ezt a nyilvános tárgyalási jegyzék, pontosabban a tárgyalási jegyzék egy részének nyilvánosságra hozatala biztosíthatja.

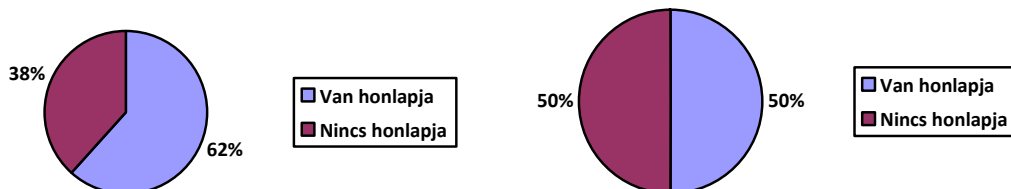
Megvizsgáltuk a Legfelsőbb Bíróság, az ítéltáblák és a megyei bíróságok (ideértve a Fővárosi Bíróság) honlapjait, tárgyalási jegyzékeket, illetve a tárgyalások idejére, helyére és tárgyára vonatkozó, közzétett adatokat kerestünk rajtuk. Rendkívül eltérő gyakorlatokkal találkoztunk. A vizsgálat körébe bevont huszonhat bíróság közül tizenhatnak volt honlapja, tíznek nem.¹³ Tekintettel arra, hogy minden ítéltáblának és a Legfelsőbb Bíróságnak is van saját honlapja, a megyei bírósági szintet nézve

---

¹³ Kiindulópontnak a birosag.hu portált tekintettük, ahol az ország bíróságainak legfontosabb adatait, köztük az egyes bíróságok honlapjainak url-jeit is közzéteszik. Valamennyi honlapot megnéztük, nem elégedtünk meg az url meglétével. Az adatfelvétel ideje 2010. január 8-9.

rosszabb a kép: a megyei szinten működő bíróságok fele nem rendelkezik honlappal. Nincs honlapja a Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Nógrád, Pest, Vas és Veszprém Megyei Bíróságoknak.

1. ábra: Van-e a bíróságoknak honlapja?

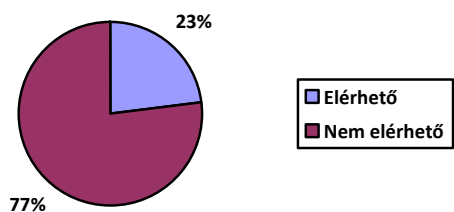
2. ábra: Van-e a megyei szinten működő bíróságoknak honlapja?

A honlapok rendkívül eltérő struktúrájúak és minőségűek, igencsak nagy eltéréseket találunk a tárgyalási jegyzékek publikálásában, valamint általában, a nyilvánosságnak a tárgyalásokról való tájékoztatására vonatkozó gyakorlatban.

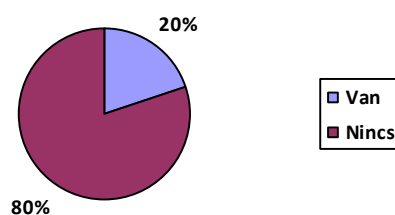
A megvizsgált 26 bíróság közül 6 publikál a honlapján tárgyalási jegyzéket, vagy ad valamilyen tájékoztatást a tárgyalásairól illetve azok egy részéről, 20 bíróság nem foglalkozik ezzel. A megyei bírósági szinten 4 tárgyalási jegyzéket (vagy hasonló, érdemi tájékoztatást) találtunk. Mivel sok bíróságnak nincs honlapja, hiába is kerestük volna a publikált tárgyalási jegyzéket, ám a honlappal rendelkező bíróságok között is 10 olyan honlapját találtuk meg, amelyen nincs semmilyen információ a megtartandó tárgyalásokról. Egészen biztosan nincs ilyen adat a Legfelsőbb Bíróság, a Fővárosi és a Szegedi Ítéltábla, a Bács-Kiskun, a Borsod-Abaúj-Zemplén, a Hajdú-Bihar, a Jász-Nagykun-Szolnok és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság honlapján. A honlappal rendelkező megyei bíróságok között 4 bíróság közzétesz adatokat a tárgyalásokról, 6 bíróság viszont nem. Volt olyan bíróság, amely esetében nem beszélhetünk nyilvános tárgyalási jegyzékről, de nem is tudtuk megállapítani, hogy mit tesznek közzé a tárgyalásokról, ezek a bíróságok csak regisztrált újságíróknak tesznek elérhetővé adatokat egy úgynevezett Sajtószoba menüpont alatt, hogy mit, azt nem tudtuk megállapítani, mert nem vagyunk regisztrált újságírók. Tekintettel arra, hogy az ilyen adatközlés az adatoknak nem bárki számára elérhetővé tételével valósul meg, ezt nem tekinthetjük nyilvánosságra hozatalnak. Ilyen megoldással találkoztunk a Pécsi Ítéltábla és a Zala Megyei Bíróság honlapján. Utóbbi a következő szöveget tette közzé: „Tájékoztatjuk honlapunk látogatóit, hogy ez az oldal kizárólag a sajtó számára tartalmaz információkat. A hozzáférés ezért csak a sajtó munkatársai számára van biztosítva.”

Sajátos megoldását választotta a Somogy Megyei Bíróság az internetes tájékoztatásnak. Honlapján nincs tárgyalási jegyzék, Sajtószoba menüpont van, ez alatt azonban nem regisztráltaknak elérhető tartalom található, hanem csak sajtószóvivő és sajtótitkár neve és telefonszáma, „tájékoztatás, illetve levelező listára való jelentkezés céljából.”

A Tolna Megyei Bíróság honlapján ugyan van Tárgyalási jegyzék menüpont, ez azonban üres oldalra mutat.

3. Ábra: Tárgyalási jegyzék vagy hasonló információforrás az interneten valamennyi vizsgált bíróság tekintetében

4. Ábra: Tárgyalási jegyzék vagy hasonló információforrás az interneten a megyei szintű bíróságok tekintetében

Nincs két egyforma tartalmú tárgyalási jegyzék a honlapokon, és az adatok közzétételének a módjában is jelentős eltéréseket találtunk. Kifejezetten a jobbak között tarthatjuk számon a Győri Ítéltábla által választott megoldást, amelynek honlapján külön található meg a Polgári és a Büntető Kollégium tárgyalási jegyzékeit. A honlapon figyelmeztetés szerepel, miszerint „A Győri Ítéltábla az adatvédelmi biztos állásfoglalásának megfelelően a honlapon a tárgyalási jegyzékeket a felek illetve terheltek személyes adatai nélkül teszi közzé.” A jegyzékek tárgyalási naponként és tanácsonként külön Word dokumentumban tölthetők le. A jegyzék tartalmazza a tanács és a tárgyalóterem megjelölését, a tárgyalás kezdési idejét, az ügyszámot és az ügy tárgyát. A táblázat fejlécében olvasható a felek, illetve terheltek neve, valamint a megidézettek száma rovat, ám ezek a letölthető táblázatokban nincsenek kitöltve. Büntetőügyeknél a felek/terheltek neve rovatban, azok helyett az ügyész szám jelenik meg, és ki van töltve a megidézettek száma. Az ügy tárgya rovat tájékoztat továbbá arról is, hogy nyilvános-e az ülés.

Ehhez hasonló megoldást találtunk a Debreceni Ítéltábla honlapján is az Információk menüpont alatt. Bár a honlap elég nehezen olvasható, fehér alapon fehér betűket használ, amelyeket csak úgy lehet elolvasni, ha kijelöljük a szöveget – erre a trükkre pedig az internetezők többsége feltehetően maga nem jön rá –, a honlapon van tárgyalási jegyzék. Az adatvédelmi biztos állásfoglalására való utalással itt is találkozunk, ezen az oldalon azonban az is szerepel, hogy „Az itt megjelenő tartalom tájékoztató jellegű. A pontos információért érdeklődjön a kezelőirodáknban.” A honlapról külön a Büntető és külön a Polgári Kollégium aktuális havi tárgyalási jegyzéke tölthető le pdf formátumban. A pdf fájl egy táblázatot tartalmaz, ami a tárgyalás dátumát és kezdési idejét, az ügy tárgyát, a terheltek /felek nevét (nincs kitöltve), a tanácsot (tanácselnököt), további információt (hányadfokú tárgyalás, melyik bíróság hozta az előzmény-határozatot), végül az ügyszámot tartalmazza.

Ezekon kívül valamennyi tárgyalási jegyzék csak válogatott tárgyalások adatait teszi közzé. A szó szoros értelmében vett publikált tárgyalási jegyzékeknek csak e két fenti jegyzéket tekinthetjük.

A Fővárosi Bíróság honlapján a jegyzéket a Sajtószoba menüpont alatt találjuk, ám a Pécsi Ítéltáblával és a Zala Megyei Bírósággal ellentétben ez a felület nem jelszavazott, ugyanakkor deklaráltan a sajtónak készült. A link egy naptárra vezet, amin minden tárgyalási napra kattintva html oldalon jelenik meg a tárgyalási jegyzék. A jegyzék közel sem teljes, napi két-három ügyet tesznek fel, nemcsak a Fővárosi Bíróság, hanem a helyi bíróságok ügyeiből is. Ezek tehát kiemelt ügyek. Tartalmazza a bíróság megnevezését, a tárgyalás pontos helyét, az ügyszámot, a tárgyalás kezdési időpontját, az ügyszámot, az ügy tárgyát, valamint a terhelt/felek nevét rövidítve: vezetéknev kezdőbetű, keresztnév kiírva, ha magánszemélyről van szó. A közfeladatot ellátó szervek nevét kiírják

(pl. BRFK). Közszerelő politikuskok, mint Keller László és Dávid Ibolya teljes névvel szerepelnek. A jegyzék nemcsak közszerelők ügyeiben tartandó tárgyalások adatait, sok rövidített nevű terhelt/fél látszik, ugyanakkor az ügyek kiválogatásának módszere nem ismert, erről a honlap nem ad tájékoztatást.

A Baranya Megyei Bíróság honlapján a tárgyalások nyilvánossága menüpont alatt két, feltehetően kiemeltnek tekintett ügy leírása olvasható. Mindkettő büntetőügy. A leírás kifejezetten prózai, megtudjuk belőle a tárgyalás helyét és idejét, valamint az ügy tárgyát, a terhelt monogramját, valamint a tényállás egy-két mondatos összefoglalását a vádirat alapján.

A Heves Megyei Bíróság honlapján a „Nagy érdeklődésre számot tartó ügyek” menüpontban egyetlen Word dokumentum tölthető le, ami egyetlen ügy adatait tartalmazza: az ügyszámot, a vádlott monogramját, a bűncselekmény minősítését, a tárgyalás időpontját és helyszínét, valamint a következő szöveget: „A tárgyalóterem befogadóképessége: 15 fő hallgatóság + sajtó munkatársai. Épületbe bejutás feltételei: csomag és ruházat átvizsgálás után kizárólag a főépület bejáratán keresztül. A tárgyaláson a sajtó képviselői részvételének elsődlegessége (szerkesztőségként maximálisan 2 fő) biztosított. Ennek feltétele, hogy a tárgyalást megelőző nap 15 óráig czetnera@heves.birosag.hu e-mail címen részvételi szándékukat jelezzék.”

Mindez nemcsak azt jelenti, hogy a bírósági honlapok sokfélék. A honlapok többségéről semmilyen információt nem lehet szerezni a tárgyalásokról, és azoknak a bíróságoknak is a többsége, amelyek közzétesznek a tárgyalásokról adatokat, aligha megfelelően tájékoztat. Ilyen körülmények között Magyarországon a tárgyalási nyilvánosság csak korlátozottan érvényesülhet.

A bíróságoknak a tárgyalásokról való tájékoztatási gyakorlata változtatásra szorul. Indokolt lenne a gyakorlat egységesítése is, nincs ésszerű indoka annak, hogy eltérő módon valósuljon meg a nyilvánosság az ország különböző részeiben.

Tisztázni lenne indokolt, hogy a publikált tárgyalási jegyzék kinek készül, az ügyfelek, a sajtó vagy bárki számára. Álláspontunk szerint az információszabadság és a tárgyalások nyilvánossága követelményeinek a sajtó igényeit is figyelembe vevő, ám bárki számára hozzáférhető tárgyalási jegyzék felelne meg. Ennek megfelelően kerülendők az olyan megoldások, amelyek szerint csak a sajtónak a regisztrált képviselői férhetnek hozzá az adatokhoz.

Megfontolást igényel, hogy milyen adatokat tesznek közzé a tárgyalásokról. Az adatok közzétételének magától értetődő korlátját képezi a személyes adatok védelme. Bizalmasan kezelendő, ám mégis közzétett személyes adattal nem találkoztunk a honlapokon, korábban (2002-ben) a Fővárosi Bíróság tárgyalási naptára azonban a felek nevét is tartalmazta. A honlapon tulajdonképpen ugyanazok az adatok voltak megtalálhatók, mint a tárgyalóterem ajtajára kifüggesztett hagyományos tárgyalási jegyzékeken. Az interneten elérhető változatban azonban nem csupán tárgyalótermenként lehetett megtekinteni az egy napon tartandó tárgyalások listáját, hanem keresni lehetett ügyszám, időpont, az alperes, a felperes, illetve a terhelt neve alapján is, ily módon ha valaki hetente letöltötte a lapok tartalmát, és azokat összegyűjtötte, akár listát tudott készíteni egy meghatározott személy folyamatban lévő ügyeiről. Az internet nyilvánossága és az általa nyújtott lehetőségek más dimenzióba helyezik a bírósági tárgyalás nyilvánosságát. A bíróság elnöke az adatvédelmi biztos megkeresése nyomán arra a következtetésre jutott, hogy a bíróság tájékoztatási céljai elérhetők az eljárásban résztvevők magánszférájának nagyobb kíméletével is, és intézkedett, hogy a honlapon lévő tárgyalási jegyzékeken az érintettek neve ne jelenjen meg, a jegyzék csak az ügyszámot a tárgyalás

helyét és idejét, a bíró nevét, illetve az ügy tárgyának megjelölését tartalmazza.¹⁴ Valóban nem lenne indokolt a felek nevét is közzétenni, a jegyzéknek főszabály szerint anonimnek kell lennie. A tárgyalás nyilvánossága nem jelenti azt, hogy a tárgyaláson nyilvánosságra kerülő adatok az internet soha nem felejtő nyilvánosságának terébe kerüljenek, ezért indokolt a közzéteendő tárgyalási jegyzékeket anonimizálni, ahogy azt a fent bemutatott megoldások mutatják. A közhatalom-gyakorlók, a közfeladatot ellátók és közszereplők e tevékenységével összefüggő pereiben azonban az anonimizálás nem indokolt, az előbbiek esetében közérdekből nyilvános adatokról van szó [Avtv. 19. § (4) bekezdés], utóbbiak pedig közszereplésükkel maguk teszik életük e részét nyilvánossá információs önrendelkezési jogukat gyakorolva [Avtv. 3. § (5) bekezdés].¹⁵ E nevek eltávolítása a jegyzékekről kifejezetten ellentétes lenne a jegyzék funkcióival, míg az átlagemberek nevének feltüntetését a jegyzék funkciói nem indokolják.

A jegyzék közzétételével kapcsolatban megfontolandó, hogy ez milyen munkaterhet hárít a bíróság dolgozóira. Ebben a körben azonban számításba veendő az is, hogy a közzététel hiányában egy dolgozónak akár folyamatosan az érdeklődők kérdéseit kell megválaszolnia a tárgyalások helyét és idejét illetően, így a közzététel a munkateher csökkentését is eredményezheti. Érdemes a közzéteendő jegyzéket úgy elkészíteni, hogy az a minden bíróságon egyébként is készülő tárgyalási jegyzék¹⁶ alapján automatikusan létrehozható legyen. A táblázatból ezzel törlésre kerülnek a nem közzéteendő adatok. Feltehetően így készülnek a Győri Ítéltábla közzétett jegyzékei is. Ha ilyen jegyzékeket tesznek közzé, akkor valamennyi tárgyalás adatai közzétételre kerülnek, nincs válogatás aszerint, hogy melyik tárgyalás tarthat a közérdeklődésre nagyobb számot a többinél. Olyan megoldás is elképzelhető, hogy a bíróságok csak a feltehetően nagyobb közérdeklődésre számot tartó tárgyalásokról tesznek közzé adatokat, ez azonban több munkát igényel, hiszen egyrészt előre meg kell határozni, mi alapján lehet eldönteni, hogy mi számít nagyobb közérdeklődésre, másrészt valakinek felelős döntést kell a kérdésben hoznia. Így tesz közzé adatokat például a Fővárosi Bíróság. Álláspontunk szerint e megoldás, bár a sajtó igényeit jobban szolgálja, az általános nyilvánosság igényeket kevésbé szolgálja ki, nagyobb munkaterhet jelent, és választása esetén nem mellőzhető a válogatás szempontjainak a nyilvánosságra hozatala.

Álláspontunk szerint a szükséges változtatások a jelenlegi jogszabályi környezetben is megvalósíthatók, az (anonim) tárgyalási jegyzékek nyilvánosságra hozatala következik az Avtv. azon szabályából, miszerint a bíróságok, mint közfeladatot ellátó szervek a feladatkörükbe tartozó ügyekben kötelesek elősegíteni és biztosítani a közvélemény pontos és gyors tájékoztatását. [Avtv. 19. § (1) bekezdés] Az egységes és kikényszeríthető jogalkalmazást azonban kétségtelenül elősegítenék ennél konkrétabb szabályok, amelyek helyt kaphatnának az egyébként régóta szükséges, és az adatvédelmi biztos által is megalkotni szorgalmazott¹⁷ átfogó bírósági adatkezelésről szóló törvényben, ami egyértelművé tenné a tárgyalási jegyzék (és sok más adat, például a lajstromok) nyilvánosságát, illetve meghatározná a nyilvánosság határait. Az egységesítés megvalósulhatna a Büsz. ilyen tartalmú kiegészítésével is. Az egységesítés jogszabályalkotás nélkül is megindulhat, az OIT a Bszi. 39. § q) pontjában foglalt azon hatáskörében eljárva szabályozhatná a tárgyalási jegyzékek internetes változatának közzétételét, amely szerint az OIT az igazgatási feladatainak ellátása érdekében

¹⁴ Az adatvédelmi biztos 79/A/2002. számú ügyében született állásfoglalás.

¹⁵ A közhatalom-gyakorlók és a közszereplők magánszférája védelmének a z átlagemberhez képest szűkebb voltáról, ennek mértékéről és a korlátozás jogalapjáról lásd Szabó Máté Dániel: Nyilvános magánszféra – Hol a határ? In: *Ünnepi kötet Sári János egyetemi tanár 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2008.

¹⁶ Büsz. 19. §.

¹⁷ Lásd az adatvédelmi biztos 780/K/2007-3. számú állásfoglalását.

jogszabályi keretek között a bíróságokra kötelező szabályzatokat alkot, ajánlásokat és határozatokat hoz, és ezek megtartását ellenőrzi. E szabályzat szólhatna többek között a nem anonimizálandó adatok köréről és a közérdeklődésre számot tartó ügyek kiemelésének szempontjairól.

A bíróságok honlapján megismert megoldások több elemét hasznosítandónak tartjuk. Javaslatunk szerint valamennyi tárgyalási jegyzék publikálendő, vagyis tartalmilag a Győri és a Debreceni Ítéltábla megoldásának követését javasoljuk. A jegyzékeket álláspontunk szerint anonimizálni kell, de a Fővárosi Bíróságon követett gyakorlatnak megfelelően a közhatalom-gyakorlók és a közszereplők nevét nem kell eltávolítani a jegyzékből. A Baranya és Heves Megyei, valamint a Fővárosi Bíróság gyakorlatából kiemelendők tartjuk a közérdeklődésre számot tartó ügyek kiemelését, álláspontunk szerint ezeket indokolt lenne a jegyzéken megjelölni, vagy külön is felhívni ezekre a figyelmet. A közzététel formátumában a honlap látogatói számára a legkényelmesebb megoldás a html oldalon való közzététel – ezt követi a Fővárosi Bíróság és a Baranya Megyei Bíróság –, a külön letöltendő és új alkalmazásban megnyitandó más fájlformátumok kényelmetlenséget okoznak, ám ez utóbbi kevesebb munkát jelent a bíróságok számára, hiszen a szövegszerkesztőben amúgy is elkészítendő tárgyalási jegyzék anonimizálásával és a kiemelt ügyek megjelölésével lehet létrehozni az interneten közzéteendő tárgyalási jegyzéket. Kevés programozással azonban a szövegszerkesztőben létrehozott fájlok automatikus konvertálása és közzététele automatizálható. Ha a bíróság kiemelt ügyeket a tárgyalási jegyzékek hétköznapi ügyei közül, akkor szükséges a kiemelés szempontjainak az előzetes meghatározása és közzététele is. A tárgyalások adatainak egységes közzététele megvalósíthatóvá tenné a keresést egy központi oldalon, például a birosag.hu címen elérhető honlapon, ami akkor hasznos, ha az érdeklődőnek nincs tudomása az ügyet tárgyaló bíróságról sem.

5. A tárgyalás nyilvánosságának empirikus kutatása

Kutatásunk a módszertan tekintetében egyedülállónak nevezhető, hiszen olyan kutatás még nem történt hazánkban, amely empirikus eszközökkel vizsgálta volna a tárgyalási nyilvánosság megvalósulását. A tudomány képviselői,¹⁸ az állampolgári jogok országgyűlési biztosa,¹⁹ valamint Eötvös Károly Intézet²⁰ maga is foglalkozott már korábban a témával, ezekben a kutatásokban azonban az elméleti megközelítés dominált. Az elméleti aspektus pedig azt eredményezte, hogy egyfelől ezek az írások az igazságszolgáltatás nyilvánosságának egészét vizsgálták, melynek csak egy szegmense a tárgyalás nyilvánossága, másfelől jellemzően a jogalkotás területén találták meg a feltárt problémák megoldásait. Konkrét kutatási adatok híján, a magyar tárgyalási nyilvánosság gyakorlatban előforduló problémáinak feltérképezése nélkül ugyanis a jogszabályokat, és az OIT szabályzatait, ajánlásait lehetséges csak elemezni, ennek megfelelően a problémák és a megoldási javaslatok is a jogalkotáshoz kötődtek.

¹⁸ Majtényi László: A bírósági ítélkezés feltételrendszere című konferencián elhangzott előadása, *Fundamentum* 2004/1., <http://157.181.181.13/dokuk/04-1-05.pdf>, Zádori Zsolt: Felhő a kakukkfészekben, *Beszélő* 2003, <http://beszelo.c3.hu/03/11/04zadori.htm>

¹⁹ OBH 1439/2009. számú ügyben hozott Jelentése

²⁰ Az elektronikus információszabadság, szerk: Majtényi László, Molnár Péter, Petri Lukács Ádám, Szabó Máté Dániel, Eötvös Károly Intézet, Budapest, 2005

Az általunk meghallgatott 50 tárgyalás nyilvánvalóan nem reprezentálja a teljes igazságszolgáltatási rendszer gyakorlatát, arra azonban kifejezetten alkalmas volt, hogy információt szolgáltasson arról, hogy hogyan működik a gyakorlatban a tárgyalások nyilvánossága. Kutatásunk célja nem az volt, hogy reprezentatívan mutassuk be a tárgyalásokat, hanem az, hogy a témában érzékelhető információhiányt csökkentsük, azokat a problémahalmazokat és irányokat feltárva, melyek láthatóan jellemzik a tárgyalási nyilvánosság működését. Bár egy kutatás során a legtöbbször a problémák érdekesekek, hiszen azok feltárása és a megoldásuk izgatja igazán a kutatót, célunk volt az is, hogy amennyiben ilyen létezik, megmutassuk és széles körben ismertté tegyük a pozitív gyakorlatokat, módszereket is.

Az 50 tárgyalást úgy választottuk ki, hogy minden bírósági szintről kerüljön be egy-egy tárgyalás, a különböző településtípusok is jelenjenek meg, azaz legyen kis bíróság, és nagyobb is. Szempont volt még, hogy az ügyek többféle jogterületet öleljenek fel, és nem utolsó sorban, hogy legyenek kiemelt ügyek, ahol a sajtó jelen van, és legyen olyan ügy is, ahol nem jellemző a hallgatóság jelenléte. Ennek megfelelően harminc budapesti tárgyalást figyeltünk meg, tizennégy városi, jellemzően kisebb bíróságon tartott tárgyalást, valamint három vidéki megyei bírósági és egy ítéletábla előtt folyó tárgyalást, amelyen viszont három alkalommal vettünk részt.

Bíróság	Legfelsőbb Bíróság	Fővárosi Bíróság	PKKB	Debreceni Ítéletábla	Megyei Bíróság	Helyi Bíróság	Összesen
Ügyek megoszlása	2%	26%	32%	6%	6%	28%	100%
Polgári/közigazgatási tárgyalás	-	30%	40%	-	67%	30%	
Büntető tárgyalás	100%	70%	60%	100%	33%	70%	
Összesen	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

Elemzésünk során kettéválasztottuk a kiemelt ügyeket és azokat a tárgyalásokat, ahol a sajtó nem volt jelen. A distinkciót az indokolta, hogy a sajtó-jelenlét esetében jellemzően más problémák merülnek fel, mint abban az esetben, ha csak érdeklődő állampolgárok vannak jelen egy tárgyaláson. A nyilvánosság funkciói is eltérőek ebben az esetben, hiszen a tárgyalásokról szóló sajtótájékoztatók során inkább a társadalmi ellenőrző funkció dominál. A társadalmi ellenőrzés viszont sokszor több célt is szolgálhat, így például a közfeladatot ellátó személyeknek a közfeladatuk ellátásával kapcsolatban levő bírósági eljárások során a sajtó nemcsak az igazságszolgáltatás tevékenységének ellenőrzését végzi, hanem a tárgyaláson történekről informálja közvéleményt, az ítélet tartalmát – és ezen keresztül alakítja a társadalom jogfelfogását is - pedig közvetíti a társadalom felé.

Annak ellenére, hogy eltérnek egymástól a kiemelt ügyek és a nem kiemelt tárgyalások, azonos elemzési szempontok mentén végeztük a kutatásunkat. Az elemzés szempontjait az empirikus adatok alapján határoztuk meg: ezek között szerepelt a hallgatóság tárgyalóterembe történő beengedése, regisztrálása, a tárgyalás rendjének fenntartása, rendezavarás esetén intézkedések alkalmazása, illetve a nyilvánosság hatás a peres felekre.

5.1. A sajtó jelenléte mellett megfigyelt tárgyalások

Mindösszesen kilenc olyan tárgyaláson vettünk részt, amely kiemelt érdeklődésre tartott számot, ebből egy volt polgári, a további nyolc büntetőeljárás volt.

Bíróság	Legfelsőbb Bíróság	Fővárosi Bíróság	PKKB	Debreceni Ítéltábla	Megyei Bíróság	Helyi Bíróság	Összesen
Sajtó jelenléte a tárgyaláson	-	30%	12%	100%	-	-	
Hallgatóság létszáma 10 fő felett	100%	38%	21%	100%	-	-	

A sajtó jelenlétével kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy a képfelvétel készítőket meg kell különböztetni az írott anyagot és hangfelvételt készítő újságíróktól. A megkülönböztetés indoka a láthatóság és a pervezetés körében keresendő. Az írott sajtó munkatársa a hallgatóság között foglal helyet, külső szemlélő számára nem felismerhető és látható. A pervezetés során sem jelentkezik másképp, mint a hallgatóság többi tagja. Ehhez képest a képfelvétele készítő média látható a tárgyaláson, megkülönböztethető a hallgatóság többi tagjától, más csak azért is, mivel a tárgyalást állva a kamera mellett, vagy mozgásban a fényképezőgéppel fotózva követi. A megkülönböztetés egyébként a szabályozásban is tetten érhető, hiszen mindkét eljárási törvény külön szabályozza a kép- és hangfelvétel készítését.²¹ A szabályozás érdekessége, hogy ugyan a tapasztalataink szerint kisebb a kép- és hangfelvételt készítő sajtó érdeklődése a polgári ügyek iránt mégis, a polgári eljárásjog szabályozása a megengedőbb, hiszen itt időbeli korlátozás nélkül készíthető felvétel, míg a büntető tárgyalásokon ehhez a tanács elnökének engedélye szükséges.

A kutatásunk azzal a meglepő eredménnyel szolgált, hogy - a műhelybeszélgetésen elhangzottak és az igazságszolgáltatás kifelé artikulált véleménye ellenére - a sajtó részvételével folyó tárgyalásokon közvetlen, direkt konfliktus nem volt jellemző a sajtó és az eljáró bírói tanács, bíróságnak között. Arra találtunk példát, hogy az eljáró bíróságnak a pervezetés során figyelmeztette a tárgyalás rendjének megtartására és a rendezavarás következményeire a sajtó képviselőit, de ennek eredményeképpen a bíróságnak soha nem élt a büntetőeljárás adta lehetőséggel és a tárgyalás zavartalansága érdekében nem tagadta meg, vagy vonta vissza az engedélyt a hang- és képfelvétel készítésére, vagy a rend fenntartása érdekében a sajtó képviselőjét nem utasította ki. Egyetlen általunk meglátogatott tárgyaláson sem fordult elő, hogy a tanácselnök bíróságnak ne adott volna engedélyt a sajtó számára a felvétel készítésére.

Közvetett módon viszont érzékelhető volt egyfajta hatás melyet, a felvételt készítő sajtó okozott, mégpedig a fényképezőgépek vakuinak villanása, a fotósok tárgyalás közbeni mozgása a kutatásban résztvevő megfigyelők szerint zavaró tényező volt. A sajtónak ezt a viselkedését azonban egyetlen tárgyaláson sem próbálta meg befolyásolni a bíróságnak. A bíróságnak nem figyelmeztetett arra, hogy a

²¹ A kép- és hangfelvétel készítésének különbségeiről a 6. fejezetben szólnunk.

sajtó mikor és hogyan készítsen felvételt, mit tegyen, hogy a legkevesebb zavart keltsen a tárgyalás alatt.

A konkrét konfliktusok hiánya mellett további általános jellemzőként azt tapasztaltuk, hogy a tárgyalás kezdetén a bíróság nem mindig figyelmeztetett a tárgyalás rendjének betartására, és az esetleges rendzavarásra, illetve annak következményeire, még akkor sem, ha a hallgatóság nagyszámú volt. Az azonban több alkalommal is előfordult, hogy a bíróság a tárgyaláson történt zavaró eseményt követően figyelmeztette a hallgatóságot a tárgyalás rendjének megtartására. Mindebből azt a következtetést vontuk le, hogy a kiemelt, sajtóérdeklődésre számot tartó tárgyalások esetében különösen megnövekedett az eljáró bíró pervezetési képességének szerepe és jelentősége. Azaz míg az átlagos, egy-két hozzátartozóból, vagy joghallgatóból álló hallgatóság kevesebb figyelmet és intézkedést igényel a bíróságtól, hiszen itt csak a peres felek, vádlottak, védők, tanúk vonatkozásában kell - az igazságszolgáltatás méltóságát fenntartva - megtartani a tárgyalás rendjét, addig ez a helyzet a sajtó és a nagyszámú hallgatóság esetében nagyban megváltozik. A sajtó jelenléte ezért olyan plusz erőfeszítést, figyelmet és munkát igényel, amely a korábbi bírói pervezetési technikákat, eszközöket elégtelenné teszi, és helyettük, vagy mellettük újabb módszerek használatát kívánja meg.

5.1.1. A tárgyalóterembe történő belépés, a hallgatóság regisztrálása

Még mielőtt a tárgyalóterembe történő belépésről beszélnénk, foglalkoznunk kell a bírósági épületbe történő belépéssel és a bíróság épületén belüli mozgással, viselkedéssel. Bár kutatásunk konkrét tárgya a tárgyalások nyilvánossága, arra kellett rádöbbenünk, hogy a tárgyalási nyilvánosság címke alatt sokszor egészen mást értenek maguk a bírák és a média nyilvánossága is.

A már említett konferencián²² a bírósági vezetők nyilatkozatai azt sugallták, hogy a tárgyalótermekben történt rendzavarás miatt van szükség a nyilvánosság eszközrendszerének korlátozására, mivel a sajtó, a felvételt készítő médiamunkások nagyban zavarják a tárgyalás menetét. A kutatási adataink, valamint a sajtóban megjelent tudósítások azonban ennek ellentmondani látszanak, ott éppen az mutatkozik meg, hogy leginkább a tárgyalóterem kívül, a bíróság folyosóján, vagy az épület előtt történtek konfliktusok, melyben ráadásul jellemzően nem a sajtó, hanem a hallgatóság tagjai vettek részt. A helyszín azért fontos kérdés, mert míg a tárgyalóterem belül a bíró, a tanács elnöke felelős a rend fenntartásáért, addig a bíróság épületében már a bíróságok szervezeti és működési szabályzatában foglaltak szerint, általában a biztonsági szolgálat felelős az épület zavartalan használatáért. Amennyiben, tehát a bírósági biztonsági szolgálat, vagy éppen a bíróság épülete előtti rendbontások esetében a rendőrség nem képes a konfliktusos helyzetet megfelelően kezelni, úgy ebből semmiképp sem a tárgyalótermi nyilvánosság szabályainak korlátozása következik. A tárgyalási nyilvánosság fogalmának tisztázatlansága, illetve az empirikus adatok hiánya következtében állhatott elő az a helyzet, hogy a tárgyalási nyilvánosság területén a felvételt készítő médiára szűkült le a változtatás iránti igény, ahogyan azt a nyilvánossággal kapcsolatban az Országos Igazságszolgáltatási Tanács és a Legfelsőbb Bíróság elnökének a felvételkészítésre vonatkozó mondata is mutatja, „maximális tájékoztatás, semmi szórakoztatás”.

A nyilvánosság érvényesülését jelentősen befolyásolja a tárgyalóterem mérete, azaz, hogy egy nagyobb érdeklődésre számot tartó ügy esetén, amikor előzetesen már látható az érdeklődés

²² A tárgyalások nyilvánosságáról 2010. március 4.-én tartott konferencia

nagysága, a bíróság a hallgatóság nagyobb számához mérten a legnagyobb tárgyalótermet biztosítja, vagy erre nem fektet külön hangsúlyt. A tárgyalóterem mérete, és hogy az érdeklődők be tudjanak jutni egy tárgyalásra, azért fontos, mert önmagában az a tény, hogy nem megfelelő méretű tárgyalóban tartanak egy tárgyalást, képes a tárgyalások nyilvánosságának érvényesülését aláásni, megakadályozva ezzel, hogy a nyilvánosság igazságszolgáltatásbeli funkciói működjenek.

A tárgyalóterem mérete nemcsak akadályozza azonban a nyilvánosságot, hanem - ahogyan ezt láthattuk is a Magyar Gárda ügyében folytatott eljárásban – olyan, eddig még nem tapasztalt konfliktusokat is eredményezhet, melyek megoldására a bíróság nem volt kellőképpen felkészülve. A műhelybeszélgetésen résztvevő bírák, éppen a Magyar Gárda tárgyalásán történt eseményekre utalva arra mutattak rá, hogy ugyan nem formálisan, de végül is kidolgozásra került egy protokoll azzal kapcsolatban, hogy hogyan kell egy ekkora érdeklődést kiváltó tárgyalást megszervezni. A protokoll alapján a bíróság sajtóosztálya kiad egy tájékoztatást, mely a bíróság honlapján elérhető, és tartalmazza a sajtó számára az előzetes regisztráció szükségességét, a sajtó számára fenntartott helyek számát, és a regisztráció menetét. A protokoll, pedig láthatólag működőképes, hiszen kisebb incidensektől eltekintve, a kiemelt ügyekre a sajtó és az érdeklődők is szervezett keretek között, rendbontás nélkül tudnak bejutni. Arra nézve azonban nincs információnk, hogy Budapesten kívül ezt a protokollt melyik bíróság használja még.

A hallgatóság létszámát, mindkét eljárási törvény szerint, a tárgyalás szabályszerű lefolytatása, a tárgyalás méltóságának és biztonságának megőrzése érdekében az elnök meghatározhatja. Amennyiben azonban előzetesen feltételezhető a nagyobb nyilvánosság, úgy véleményünk szerint elvárható a bíróságtól, hogy a lehetőségeihez mérten olyan tárgyalótermet biztosítson, ahol elfér az érdeklődő hallgatóság.

Az általunk vizsgált kilenc esetben mindösszesen kettő tárgyalás volt, ahol nem minden érdeklődő jutott be a tárgyalásra. De ebből a kettőből is az egyik esetben, a Budaházy György elleni eljárásban, lehetőség lett volna nagyobb nyilvánosságra, ám ezt az eljáró bíró nem engedte meg. A tárgyalóterem utolsó három padosát ugyanis egymásnak tolták, így oda nem lehetett leülni, amikor pedig a hallgatóság tagjai a többi padosort előrébb akarta húzni, hogy a hátsó hármat is használni lehessen, a bírónő közölte, hogy a berendezést nem lehet mozgatni. Az olaszliszka ügy ítélethirdetésekor, noha korábban a tárgyalások során mindenki bejutott a bíróságra, az ítélethirdetésről körülbelül 25 ember rekedt kint.

Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy ugyan előfordulhatnak olyan kiemelt érdeklődéssel kísért ügyek, ahol tényleg meghaladja a résztvevő hallgatóság és a média létszáma a bírósági tárgyaló kapacitását, az ilyen ügyek száma azonban jellemzően alacsony. Így a most rendelkezésre álló tárgyalóterem megfelelő szervezés és előkészítés mellett véleményünk szerint képesek lennének biztosítani a tárgyalások nyilvánosságának érvényesülését. A kiemelt ügyek ugyanis legtöbbször, az ügy súlyánál fogva megyei bírósági szinten indulnak, amely bíróságok általában rendelkeznek jelentősebb létszámú hallgatóságot befogadó tárgyalóteremmel is.

A Budaházy György elleni büntetőeljárás, amely helyi bíróság előtt zajlott mutatott rá arra a tényre, hogy a bíróságnak az előzetesen feltételezhető nagyobb érdeklődés miatt feladata lenne, hogy a körülményekhez mérten a legnagyobb bírósági tárgyalóterembe tűzze ki a tárgyalást. A tárgyalóteremnek az érdeklődők számához mért kiválasztása, szabályozható lenne a büntetőeljárás

törvény tárgyalás előkészítéséről szóló szakaszában, ebben a szakaszban a bíróságnak arról is meg kellene győződnie, hogy az adott ügy számot tart-e kiemelt érdeklődésre, és ha igen, akkor ennek megfelelően a bíróságon rendelkezésre álló legnagyobb tárgyalóteremben lenne kötelező kitérni a tárgyalást.

A hallgatóság regisztrálása alatt azt értjük, hogy a hallgatóságként jelen levők nevét megkérdezi-e a bíróság, ha pedig megkérdezi, akkor a név bekerül-e a tárgyalási jegyzőkönyvbe. Ennek a kérdésnek azonban sokkal inkább a sajtó jelenlét nélküli tárgyalásokon van jelentősége, hiszen, ahol eleve nagyszámú a hallgatóság, ott a tapasztalataink szerint a bíróság nevet és adatokat sem kérdez. A hallgatóság regisztrálása véleményünk szerint azért nevezhető aggályosnak, mert ha a tárgyaláson részt vevő hallgatóság neve rögzítésre kerül, akkor a tárgyalás nyilvánosságának elve is sérül. Az igazságszolgáltatási ellenőrzése, a pártatlan eljárás ellenőrizhetőségének feltétele a nyilvánosság anonimitása.

5.1.2. A rend fenntartása

A büntetőeljárás törvény szerint a tanács elnöke a tárgyalás zavartalan lefolytathatóságának érdekében felhívja a hallgatóság figyelmét arra, hogy a tárgyalás menetét sem a csend, sem a rend megzavarásával ne befolyásolják, valamint tájékoztatja a jelenlévőket a rend fenntartása, helyreállítása érdekében a bíróság által alkalmazható intézkedésekről. A jogszabályi rendelkezéssel ellentétben mindösszesen egy kiemelt érdeklődésre számot tartó tárgyaláson hangzott el a tárgyalás kezdetekor a tárgyalás rendjének megtartására történő figyelmeztetés, a Budaházy György elleni büntető ügyben.

A megvizsgált kilenc ügyből négyben volt szükség utólagos figyelmeztetésre azért, mert a hallgatóság tagjai nem megfelelően viselkedtek a tárgyalás alatt. A további négy ügyben sem rendzavarás, sem figyelmeztetés nem történt. A rend fenntartásával és a tárgyalás menetének megzavarásával kapcsolatban azt feltételezzük, hogy a törvény szerint kötelező és részletes előzetes figyelmeztetés esetén a hallgatóság tagjai inkább tartózkodnának a rendzavarástól, mint abban az esetben, amely a jelenlegi gyakorlatot jellemzi, amikor a bíró csak akkor figyelmezteti a hallgatóságot, ha már valamiféle rendzavarás történt. A tárgyalás rendjének megtartására történő előzetes bírói felhívásra azért lenne szükség, mert kijelölné az egyébként nem gyakori tárgyalási látogatók számára is, hogy mit szabad és mit nem a bíróságon. Mindez megkönnyítené a bíróság pervezetési tevékenységét is. Annak az ellentmondásnak a feloldására pedig, hogy mégis miért az egyetlen olyan tárgyaláson történt a legnagyobb súlyú rendzavarás, ahol a bíróság előzetesen figyelmeztette a hallgatóságot, egy újabb feltételezéssel válaszolunk. Úgy véljük, hogy itt a problémát nem a figyelmeztetés elmaradása, hanem a bíróság méltóságát és tekintélyét sértő viselkedés intézkedés nélkül hagyása jelentette. Abban az esetben, amikor a hallgatóság egyik tagja felteszi a kezét, hogy kérdezni szeretne, majd a bíróság kérdésére, hogy ugye ezt nem gondolja komolyan, közöli a bírónővel, hogy legyen szíves a mikrofonba beszéljen, olyan helyzet alakult ki a tárgyalóban, amely mind a tárgyalás menetét, mind a bíróság méltóságát zavarta és sértette. Hogy mindezek ellenére a bíró miért nem élt az egyébként törvény adta lehetőségével, és miért nem utasította ki a tárgyalásról a rendzavaró személyt, arra nem tudunk válaszolni.

A rend fenntartása és a rendzavarás megfékezése a kiemelt ügyekben tapasztaltak alapján sokkal inkább a bíró pervezetési képességének, mintsem a rendelkezésre álló jogszabályok kérdése. A pervezetés, a bíróság méltóságának és tekintélyének elismertetése olyan követelmények, melyekkel a bíróság csak a rendszerváltást követően találkozott, ráadásul a konkrét problémák az elmúlt pár évben jelentkeztek, a legélesebben a Magyar Gárda ügyében tartott tárgyalásokon. Véleményünk szerint a pervezetési képesség, és így a bíró személyének ilyen mértékben történő felértékelődése azért okozhat komoly problémákat, mivel sem az egyetemi képzésben, sem az azt követő fogalmazói, illetve titkári funkciók betöltésekor nem kapnak a leendő bírák ilyen irányú képzést.

5.1.3. A nyilvánosság hatása a peres felekre

A hang-és képfelvételt készítő sajtó jelenlétének korlátozását, a tárgyalóteremből történő kitiltásukat, a tárgyalás megzavarása mellett a bírák álláspontja szerint az indokolja, hogy a peres felekre rossz hatást gyakorol a sajtó. A sértett, vagy éppen a tanúk nem tudnak a kamerák kereszttüzeiben értékelhető vallomást tenni, a vádlott pedig nem képes egy esetleges beismerő vallomásra akkor, ha körülötte fotósok kattogtatják vakuikat. Összefoglalva, a bírák szerint a sajtónyilvánosság hatása negatívan befolyásolja a tárgyalás, és így az eljárás kimenetelét.

Az általunk megvizsgált kilenc kiemelt ügy közül kettő tárgyaláson (a Zsanett ügyben, és az olaszliszkai ügyben) találkoztunk azzal, hogy a peres feleket, konkrétan a vádlottakat láthatólag zavarta a felvételt készítő média jelenléte. Ezzel szemben azt is megtapasztalhattuk, hogy Budaházy György esetében éppen ennek az ellenkezője történt, a vádlott kifejezetten élvezte a nyilvánosságot, a kamerák és fényképezőgépek jelenlétét, a kutatási kérdőívet kitöltő hallgató megfogalmazása szerint „A vádlott élvezte a nyilvánosságot, a kb. 60 fős hallgatóság úgy köszöntötte, mint egy sztárt.”

A kutatás adatai arra a tényre világítottak rá, hogy előfordul, hogy a peres feleket megzavarja a kamerák jelenléte, azonban arra is rámutatott, hogy ennek a kérdésnek rendelkezésre áll a megoldása, hiszen a büntetőeljárás törvénye szerint a bíróság engedélyt ad a hang-és képfelvétel készítésére, az engedélyt pedig a bíróság az eljárás bármely szakaszában visszavonhatja. A bíró feladata tehát, hogy megfigyelje és észrevegye a peres felek viselkedésében azt a pontot, amikor a sajtó már zavarólag hat rájuk, a méltóságukat sérti, illetve a tárgyalás kimenetelét is befolyásolja. Tudomásunk szerint egyébként olyan eset még nem történt, hogy büntetőeljárás közben visszavonta volna a bíró a felvételkészítés engedélyezését, de olyanról sincs tudomásunk, amikor már eleve kizárta volna a bíróság a felvételkészítés lehetőségét.

5.2. A sajtó jelenléte nélküli tárgyalások

A nyilvánosság igazságszolgáltatásban betöltött funkciói élesen elválaszthatóak a csak a hallgatóság és a médiával kibővült hallgatóság tárgyalási jelenléte alapján. A nyilvánosság a média jelenléte nélkül inkább az adott ügyre vonatkozó pártatlan, tisztességes eljáráshoz való jogot képes biztosítani, mint a társadalmi ellenőrzés széles körű, átfogó feladatát megvalósítani. A jellemzően egy-egy fős hallgatóság ugyanis legtöbbször a rokonból, hozzátartozókból, joghallgatókból és ügyvédjelöltekből áll. A kisszámú hallgatóság, a média eszköze nélkül nem képes az igazságszolgáltatás ellenőrzésére, funkciója mára, a konkrét eljárás és tárgyalás tekintetében csak a

pártatlanság védelmére, biztosítására terjed ki. A bírósági eljárások számának drasztikus növekedése, amely folyamat az euró-atlanti társadalmak közös jellemzője, az ügyek összetettsége és bonyolultsága következtében a tárgyalás nyilvánosságának klasszikus alapelve, ha nem is változott meg, de átértékelődött. A bírói hatalom növekedésével a társadalmi ellenőrzés szerepe és jelentősége is megnőtt, amely a média, mint közvetítő közeg szerepét is felerősítette. Ugyanakkor a tárgyalási nyilvánosságnak „csak” a hallgatóság által, a sajtó jelenléte nélküli szerepe és jelentősége csökkent, az adott ügy pártatlan elbírálására korlátozódott.

Tapasztalataink szerint a tisztességes, pártatlan eljárás a vizsgált ügyekben sehol nem szenvedett csorbát. A különböző szintű bíróságokon megfigyelt tárgyalások az eljárási szabályok megtartása mellett, rendben zajlottak le. A tisztességes, pártatlan eljárás követelménye éppen a tárgyalási nyilvánosság szerepének átalakulása miatt azonban nehezen vizsgálható. Arról ugyanis nem rendelkezünk információval, hogy mit történik azokon a tárgyalásokon, ahol nincs jelen külső, független hallgatóság. Nem tudhatjuk, hogy akkor is maradéktalanul megvalósul-e a tisztességes, pártatlan eljárás, avagy az ez csak annak köszönhető, hogy külső szemlélő is jelen van egy tárgyaláson, és így az eljáró bíró fokozottabban figyel oda az eljárási szabályokra, a pártatlanságának megőrzésére.

A tárgyalások megfigyelése rámutatott arra is, hogy a nyilvánosság területén a kisvárosi bíróságok, és a nagyobb, megyei bíróságok, illetve a fővárosi és kerületi bíróságok között jelentős különbségek tapasztalhatóak. Mindösszesen tizennégy olyan tárgyaláson voltunk jelen, amely kisebb bíróságnak tekinthető. A különbség pedig abban áll, hogy míg a nagyobb bíróságokon az eljáró bíró fenntartás nélkül tudomásul veszi, hogy a tárgyaláson hallgatóság lesz jelen, addig a kisebb bíróságokon, éppen a hallgatóság rendszeres hiánya miatt, ez jóval nagyobb érdeklődést vált ki. A tárgyaláson részt vevő hallgatók szerint a bírák, a kisebb bíróságokon meglepettnek tűntek, amikor ők a tárgyalóterembe beléptek. Az egyik kisebb bíróság bírójának szerint náluk a nyilvánosság egyáltalán nem jellemző, a hallgatóság legfeljebb joghallgatókból, ügyvédjelöltekből, vagy hozzátartozókból szokott állni, a nagyobb érdeklődést kiváltó ügyek pedig általában a megyei bíróság előtt folynak.

A különbség tehát nem a nyilvánosság érvényesülésében van, hiszen a kisebb bíróságokon is működik a tárgyalási nyilvánosság, hanem sokkal inkább a tárgyalás légkörében. A tárgyalás légkörét nem lehet másként leírni, csak úgy, hogy a kisebb bíróságon családiasabb a hangulat. A családias hangulat abban nyilvánul meg, hogy a tárgyalás elején, vagy még a tárgyalást megelőzően már megkérdezik a hallgatóságot, hogy milyen célból kíván részt venni a tárgyaláson, sok esetben, a joghallgató megjelölés után a bíró és a jogi képviselők is bemutatkoznak a hallgatóságnak, a hallgatóság nevének jegyzőkönyvi rögzítésére azonban ritkán kerül sor. A kisebb bíróságok sajátossága az is, hogy viszonylag nagy az esélye annak, hogy a hallgatóság akár a bírót, a jogi képviselőket, vagy éppen a peres feleket személyesen is ismeri, mint ahogyan ez a kutatás során több alkalommal is előfordult.

A nagyobb bíróságokon - és ez sokkal kevésbé az adott bíróságon dolgozó bírák számától, mint a bírósági szinttől függ²³ - a tárgyalás futószalagszerűbbnek tűnik, a berendezés és a bíróság épülete is ridegebb és szigorúbb. Ugyanakkor a megyei, fővárosi és a kerületi bíróságok esetében inkább azt lehetett tapasztalni, hogy a tárgyalás nyilvánossága minden további nélkül működik, de az a plusz

²³ A kutatásban szereplő kisebb bíróságok létszáma: Kisvárdai Városi Bíróság (9 bíró), Mátészalkai Városi Bíróság (8 bíró), Sárospataki Városi Bíróság (4 bíró), Szombathelyi Városi Bíróság (17 bíró). Ehhez képest a Vas Megyei Bíróságon, amely szintén szerepelt a kutatásban, 19 bíró dolgozik. A létszám adatok arra mutattak, hogy családias légkör nem a konkrét bírói létszámtól, hanem a bírósági szinttől függ.

érdeklődés, segítségnyújtás, közvetlenség nem jellemzi a bírákat, mint amit a kisebb, vidéki bíróságokon láthattunk.

A jogág - az ügy büntető, vagy polgári jellege - gyakorlatilag semmilyen szinten nem befolyásolta a nyilvánosság érvényesülését. Mindkét ügýtípus esetében előfordult, hogy felírták a hallgatóság nevét, de az is, hogy a bíró nem kérdezett semmit. Ugyanakkor a nyilvánosság hatása, érezhetően erőteljesebb volt a büntető tárgyalásokon, mint a polgári ügyekben. A vádlottak viselkedését sok esetben jól láthatóan befolyásolta az a tény, hogy akár csak egyetlen egy fő hallgatóság is jelen volt a tárgyalóban.

5.2.1. A tárgyalóterembe történő belépés, a hallgatóság regisztrálása

A hétköznapi ügyek tárgyalásán a bíróságra, avagy a tárgyalóterembe történő belépés a kutatási tapasztalataink szerint nem okoz gondot, annyi ülőhely minden tárgyalóban van, hogy a kis létszámú hallgatóság részt vehessen a tárgyaláson.

A nyilvánosság problémamentes érvényesülésének látszik ellentmondani az a tény, hogy a Somogy Megyei Bíróság a H1N1 vírusra hivatkozással időszakosan kizárta a nyilvánosságot a bíróságról, és oda csak idézéssel engedte a feleket belépni. E körben fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy a tárgyalás nyilvánossága alkotmányban biztosított alapelv, mely a korábban már ismertetett indokok alapján korlátozható, de csak tárgyalásonként és nem az egész bírósági épület tekintetében. Másrészt az intézkedés meglehetősen furcsaságát igazolja, hogy idézéssel be lehetett lépni az épületbe, bár azt semmi nem bizonyította, hogy az idézés birtoklása esetleg bármilyen módon meggátolhatja a vírus terjesztését. Ugyanígy értetlenül álltunk azon jelenség előtt is, miszerint előfordult olyan eset, hogy egy bíróság elnöke meghatározta, hogy hány ember léphet be a bíróság épületébe. Mindezek a példák a gyakorlatban tapasztaltak ellenére azt mutatják számunkra, hogy a sajtónyilvánosság nélküli tárgyalási nyilvánosság területét is jellemzik még problémák, ám ezek a problémák nem a szabályozásban, hanem sokkal inkább a nyilvánosság szerepének elfogadásában, a bíróságok és a nyilvánosság kapcsolatában rejlenek.

A hallgatóság regisztrálása esetében joggal kérdezheti az olvasó, hogy ilyen jelentéktelen részletekkel, mint a hallgatóság nevének felírása, jegyzőkönyvezése miért foglalkozik a kutatásunk. Ha a hallgatóság bejut a bíróságra, a tárgyalóba, akkor érvényre jut a nyilvánosság alapelve, a nevek rögzítése pedig senkinek sem okoz joghátrányt. Mi mégis úgy véljük, hogy a hallgatóság tagjainak nevét megkérdezni, azt a jegyzőkönyvbe rögzíteni azt jelenti, hogy egyfelől a bíró nem vesz tudomást a nyilvánosság funkciójáról, másfelől ezek a funkciók nem működnek megfelelően. A társadalmi ellenőrzés, a pártatlan, tisztességes eljárás, adott ügyben történő biztosítása olyan funkciók, melyek akkor és csak akkor töltik be a szerepüket, amennyiben a nyilvánosság nevében megjelenő egyének névtelenek maradnak. A névtelenség célja éppen az ellenőrzés működőképességének garantálása.

A korábban már elválasztott kisebb bíróságok és nagyobb, megyei bíróságok itt is elkülönülnek, mivel a kisebb bíróságokon nagyobb arányban, majdnem a vizsgált tárgyalások 40% -ában megkérdezte a bíró, hogy a hallgatóság miért, milyen minőségben volt jelen a tárgyaláson. A nagyobb bíróságokon ez a szám csak 17% volt. Ami igazán érdekes, hogy a kisebb bíróságok családias hangulata miatt, talán azért mert ott sok esetben bemutatkoztak egymásnak a hallgatóság és a jogi

képviselők, egyetlen általunk vizsgált esetben sem jegyzőkönyvezték a hallgatóság nevét. A nagyobb bíróságokon ez két alkalommal történ, ami az ügyek 7%-t jelenti, egy Debreceni Megyei Bíróság előtt és egy Fővárosi Bíróság előtti tárgyaláson. Külön érdekesség, hogy a Fővárosi Bíróság előtti tárgyaláson nem a bíróság, hanem az alperes személyesen kezdeményezte a jegyzőkönyvbe vételt, mely az eljáró bíró szerint ugyan nem volt fontos, de végül a nevek bekerültek a jegyzőkönyvbe.

5.2.2. A rend fenntartása

A sajtó és a nyilvánosság érdeklődésére is számot tartó tárgyalások körében azt feltételeztük, hogy a tárgyalás rendjének megtartása érdekében hatékony eszköz lenne, ha az eljáró bíró a figyelmeztetést előzetesen, a tárgyalás kezdetén már közölné a hallgatósággal. Tisztázva így a tárgyalóterem rendjét, a hallgatóság és a sajtó jogait és kötelezettségeit. A hétköznapi ügyeket tárgyaló kisebb bíróságok bírái viszont úgy nyilatkoztak, hogy ott rendzavarás nem szokott történni, ezért elegendő a rendbíróság kilátásba helyezése melletti utólagos figyelmeztetés is, amely megfelelő módon képes biztosítani a tárgyalás menetét és a bíróság méltóságát. Mindennek ellenére a nem kiemelt tárgyalások majdnem 20%-ban történt előzetes figyelmeztetés a tárgyalás rendjének megtartására.

Véleményünk szerint a figyelmeztetés gyakorisága összefügg a hallgatóság kevés alkalommal történő jelenlétével. Amikor az eljáró bíró észleli, hogy nem várt, nem szokványos esemény, kívülálló hallgatóság lesz jelen a tárgyaláson, akkor jobban odafigyel a tárgyalás rendjére is. Ezzel ellentmondani látszik az a tény, hogy a kiemelt ügyek tárgyalásakor kevesebb alkalommal történt előzetes figyelmeztetés, mint egyébként. A válasz a kisebb és nagyobb bíróságok közötti eltérésben található meg. Az előzetes figyelmeztetések több mint fele ugyanis ilyen kisebb bíróságokon hangzott el. Mivel ezeken a kisebb, helyi szintű bíróságokon kisebb tárgyi súlyú ügyek fordulnak elő, a sajtó ritkán, vagy szinte soha nincs jelen, a hallgatóság pedig a már említett módon szűk körű, a kívülálló hallgatóság nem jellemző. Mindez oda vezet, hogy az eljáró bíró, a szokatlan körülmény folytán fontosnak, és szükségesnek tartja az előzetes figyelmeztetést.

A kiemelt ügyekhez képest jelentősen kevesebb tárgyaláson történt rendzavarás, a negyvenegy meghallgatott tárgyalásból egyetlen egy esetben fordult elő, hogy a tárgyalás rendjére fel kellett hívnia a figyelmet a bírónak, azonban ebben az esetben nem a hallgatóság, hanem a peres felek viselkedése adott erre okot. Hallgatóság részéről rendzavarás egyetlen tárgyaláson sem történt. Mindez jól mutatja, hogy a pervezetési képesség, a bíró személyes fellépése alapvetően a kiemelt, nagy nyilvánosságot és a sajtót érdeklő ügyek során válik meghatározóvá, a kisebb, hétköznapi ügyek tárgyalásakor ennek kisebb a jelentősége. Azon az egy tárgyaláson, ahol szükség volt a figyelmeztetésre, ott pedig inkább a pertárgy jellegéből fakadt a peres felek nem megfelelő viselkedése, mivel kölcsönösen elkövetett könnyű testi sértés volt a per tárgya. Ilyen esetekben a peres felek általában ismerik egymást, itt is ez történt, a vádlottak vallomástétele során felforrósodott a hangulat, a felek egymás szavába vágtak, grimaszoltak, közbekiabáltak. Az eljáró bíró rendbíróság kilátásba helyezése mellett figyelmeztette a feleket a tárgyalás rendjének megtartására.

5.2.3. A nyilvánosság hatása a peres felekre

Kutatásunk arra a jelenségre hívta fel a figyelmet, hogy a nyilvánosság jelenléte, annak számától és a média részvételétől szinte függetlenül befolyásolja a felek viselkedését és

magatartását. Több, általunk vizsgált ügyben fordult elő, hogy az egyetlen főt kitevő hallgatóság jelenléte is megzavarta a peres feleket, tanúkat. Jól érzékelhető volt ez egyfelől abban, hogy többször a hallgatóság felé fordulva, nekik adták elő a történetüket, megpróbálva a hallgatóságot is meggyőzni az igazukról, másfelől, hogy a tárgyalást követően is szóba elegyedtek a hallgatósággal. De olyan eset is történt, amikor a tárgyalás szünetében megkérdezte a vádlott a jelen levő hallgatót, hogy mi célból van ott, ki küldte őt oda. Több alkalommal észlelhető volt, hogy a felek zavartak, vagy éppen zavarban vannak, nem értik, hogy idegenek mit keresnek az ő tárgyalásukon.

A peres felek viselkedése azt támasztja alá, hogy a nyilvánosság bármiféle jelenléte esetében célszerű lenne a bíróságnak kioktatni a feleket a nyilvános tárgyalás szerepére és szabályaira. Ezt igazolja az a tény is, hogy több bontóperi tárgyalás szerepelt a kutatásunkban, ahol minden egyes esetben tájékoztatta a bíró a feleket a zárt tárgyalás lehetőségéről, és a nyilvánosság szabályairól, a tájékoztatást követően viszont egyetlen alkalommal sem éltek a felek a zárt tárgyalás lehetőségével. Az információ, hogy a hallgatóság miért van jelen, elegendő volt ahhoz, hogy az esetleges félelmet, vagy kellemetlen érzést megszüntesse a felekben. Ugyanígy a kisebb, helyi bíróságok bírónak elmondása szerint, azokban a ritka esetekben, amikor a tárgyaláson hallgatóság van jelen, a felek viselkedésétől függően adnak tájékoztatást arról, hogy mit jelent a nyilvánosság. Amennyiben azt látják, hogy a peres felek nem értik a helyzetet, zavarban vannak, vagy folytatólagos tárgyaláson nem úgy viselkednek, ahogy egyébként szoktak, úgy akár még a hallgatóság nevét is rögzítik a jegyzőkönyvbe azért, hogy a feleket megnyugtassák és megteremtsék a tárgyalás megfelelő légkörét.

6. Sajtónyilvánosság

6. 1. Sajtó szerepe

A tárgyalások nyilvánossága egyrészt azt jelenti, hogy bárki, hallgatóságként részt vehet a bírósági tárgyalásokon, ahhoz sem önmagát, sem érdekeltségét nem kell igazolnia. A bírósági tárgyalások szabadon látogathatóak, mindaddig, amíg valamilyen érdek – a perbeli személyek vagy a per tárgya – nem követeli meg zárt tárgyalás tartását.²⁴ Ebben a fejezetben az általános nyilvánossági szabályokat a sajtónyilvánosság szempontjából elemezzük. A hallgatóság jelenlétéhez képest a sajtó tudósítás a nyilvánosság magasabb szintjét jelenti. A sajtótudósítások biztosítják, hogy a lakosság széles körben értesüljön a peres eljárásról, a Magyar Köztársaság nevében kihirdetett ítéletekről. A nyilvánosságnak ez a szintje közvetíti a lakosság felé a jogszabályok alkalmazási módját, büntető ügyekben generális prevenciók céllal tájékoztat az állam büntetőpolitikájáról, áttételesen elősegíti a jogkövető magatartást is.

A tárgyalások nyilvánossága az információk megszerzésének és az informáltsághoz való jog garanciája. A polgári és büntetőeljárások valamint az állampolgárok közötti közvetítést a sajtó látja el. A sajtóról szóló 1986. évi II. törvény 2. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van arra, hogy tájékoztatást kapjon szűkebb környezetét, hazáját, a világot érintő kérdésekben. A sajtó feladata a hiteles, pontos és gyors tájékoztatásról való gondoskodás. A sajtó a tájékoztatási

---

²⁴ Az ítélet rendelkező részét a zárt tárgyalások esetében is nyilvánosan kell kihirdetni.

funkció mellett a társadalmi ellenőrzés feladatát is ellátja azáltal, hogy a tudósításokon keresztül az eljárás menete megismerhetővé válik.

Amikor a sajtónyilvánosság szempontjából elemezzük a tárgyalási nyilvánosságot, nem lehet figyelmen kívül hagyni a médiarendszer átalakulását. Az 1986-os sajtótörvény teljesen eltérő médiaközegben született. Ma már nem kell ahhoz, a sajtótörvényben meghatározott sajtószervnél (időszaki lapnál, sajtóterméknél) munkát vállalni ahhoz, hogy valakinek a közlése potenciálisan milliók számára legyen elérhető. Bár hatásában lényeges különbségek vannak a blogok és az országos televíziók ismertsége és elérési köre között, ma már bárki elláthat tájékoztatási feladatokat.

A tárgyalások nyilvánosságának biztosítása az állam intézményvédelmi feladatai közé tartozik. Ez a nyilvánosság azonban nem korlátlan. Kétféle korlátozási ok van: egyrészt a per tárgya, a perbeli személyek védelme indokolja a nyilvánosság korlátozását, másrészt a fizikai szűkösség: a tárgyalóterem mérete.²⁵ Míg az első körbe tartozik a személyes adatok védelme, az emberi méltóság védelme (perbeli felek), az állam- és szolgálati titok (per tárgya), ezek érdekében a nyilvánosság korlátozható. A második körbe a nyilvánosság korlátozásának fizikai okai tartoznak. A tárgyalóterem mérete miatt a nagy érdeklődésre számot tartó ügyekben nem lehetséges, hogy minden érdeklődő hallgató és sajtó helyet kapjon.

6.1.1 Személyes nyilvánosság

A bírósági tárgyalások nyilvánossága a hallgatóság és a sajtó viszonyában eltérő. A hallgatóság a tárgyalás minden eleméről, a felek személyes adatairól, kinézetéről, viselkedéséről is információhoz jut. E széleskörű nyilvánosság ellentételezéseként ők maguk is láthatóvá válnak. Betartják a tárgyalási szabályokat, felállnak, leülnek, rendre utasíthatóak, kivezetethetőek. Az informáltsághoz való jog egyedileg érvényesül, azok számára, akik részt vesznek a tárgyaláson. Ez nevezzük a nyilvánosság személyes szintjének.

6.1.2. Funkcionális nyilvánosság

A sajtó nyilvánosságán keresztül széles körben, bárki számára hozzáférhetővé válik a bírósági tárgyalás menete és az ítélet. A sajtó közvetítő funkcióján keresztül személyes jelenlét nélkül is lehetővé válik a tárgyalás főbb elemeinek megismerése. A sajtó szűrőjén keresztül széles tömegek ismerhetik meg az eljárást és a meghozott határozatot is. A sajtó nyilvánosságot nevezzük funkcionális nyilvánosságnak.

A funkcionális nyilvánosság biztosítja a jogalkalmazás átláthatóságát, az ítéletek megismerhetőségét, büntető ügyekben a generális prevenciót. A funkcionális nyilvánosság az Alkotmány 61. § kiteljesedését jelenti. Ennek segítségével valósul meg az állampolgárok tájékoztatáshoz fűződő joga.

---

²⁵ A korlátozási okok azonban nem bővíthetőek. Nem alkotmányos a nyilvánosság korlátozása olyan elvont okokból, mint a bírói munkavégzés kényelmessége.

6.1.3. Átfogó törvényi szabályozás hiánya

A funkcionális nyilvánosság biztosítására nincsenek kellően pontos jogszabályok. Az Alkotmány, a sajtótörvény, a Pp. a Be. szabályai mellett a 7/1999. OIT szabályzat rendezi a bíróságok és a sajtó viszonyát, a sajtónak adandó tájékoztatást. Az OIT szabályzat nagy általánosságokban foglalkozik csupán a sajtónak adandó tájékoztatásról. A 4. § kimondja, hogy a bíróságok a szerkesztőségekkel és az újságírókkal rendszeres kapcsolatot tartanak. A sajtószóvivő a bíróság illetékességi területén gondoskodik a sajtóval való kapcsolat hatékony fenntartásáról, az igazságszolgáltatással kapcsolatos legfontosabb információk rendszeres közzétételéről vagy ezek más módon való hozzáférhetővé tételéről. A Pp. és Be. szabályok is igen elnagyoltan szabályozzák a sajtó nyilvánosság biztosítását. A Pp. 134. § (2) és a Be. 237. § (1) bekezdése szerint a levezető elnök a tárgyalás szabályszerű lefolytatása, méltóságának és biztonságának megőrzése érdekében helyszűke esetén meghatározhatja a hallgatóság létszámát. Azonban a meghatározás módszertanát és módját semmilyen jogszabály nem rögzíti. Erre vonatkozóan OIT szabályzat sem készült.

Foglalkozott ezzel a kérdéssel az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosa is. [1439/2009. számú OBH jelentés] Több beadvány érkezett az Országgyűlési Biztos Hivataloz, amelyben a panaszosok - újságírók, illetve magánszemélyek - a *bírósági eljárásokról való tájékoztatással, a bírósági tárgyalások nyilvánosságával* kapcsolatban fogalmaztak meg kifogásokat. Külön problémaként jelezték azt, hogy a nagy érdeklődésre számot tartó tárgyalásokat alacsony befogadóképességű tárgyalótermekben tartják, a sajtómunkatársak részvételét pedig az egyes bíróságok számos esetben úgy kötik előzetes regisztrációhoz, hogy a regisztrációs folyamatról nem található semmilyen nyilvános, mindenki által hozzáférhető szabály. A bíróságok emellett gyakran még a saját „kiírási feltételeiket” is megsértik, amikor meghatározott számú hely betöltését követően lezárják a regisztrációt, azonban néhány személy, sajtómunkatárs számára még a regisztráció meghirdetését megelőzően engedélyeznek regisztrációt.

A jelentés megállapítja, hogy az Általános Biztosnak nincs hatásköre a panaszok kivizsgálásra. Ugyanakkor a jelentés javaslatot tesz arra vonatkozóan, hogy „az igazságügyi tájékoztatásra vonatkozó egységes és általánosan kötelező garanciális törvényi szabályozás hiánya és az ebből következő jogalkalmazási problémák miatt kialakult jogi helyzet a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot okoz, valamint sérti a bírósági tárgyalások nyilvánosságának elvét. A sajtószabadsággal és tájékoztatáshoz való jog biztosításával összefüggésben visszásságot idéz elő, a törvények nem megfelelően szabályozzák a kiemelt érdeklődésre számot tartó tárgyalásokon való sajtórészvételt.” 1439/2009 OBH jelentés.

Az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet több kutatása során is arra az eredményre jutott, hogy a nyilvánosság garanciáinak és a sajtótudósítások biztosítása érdekében törvényt kell alkotni a bírósági, illetőleg az igazságügyi tájékoztatásról. A törvényben a bíróságok működésével kapcsolatos megismerési jogokat és ezek alkotmányos korlátait egységesen kell szabályozni, mivel a jelenlegi szabályozás sem a formai, sem a tartalmi alkotmányosság követelményeit nem elégíti ki. A törvényi szintű szabályozás azonban nem vezethet a nyilvánosság alkotmányos szintjének csökkentéséhez. A törvényi szintű szabályozás átlátható eljárásrendet, ezen keresztül pedig a nyilvánosság kiteljesedését kell jelentse. Természetesen egy átfogó törvényi szintű új szabályozás nem jelenti azt, hogy az általános szabályok mellett speciális szabályokat ne tartalmazhatnának az eljárási szabályok.

A törvényi szabályozás mellett továbbra is kiemelendő a bírósági tárgyalások egyedi eseteiben a bírák döntési jogköre. El kell ismerni ugyanis, hogy kialakulhatnak olyan egyedi helyzetek, amikor egyes speciális védett tárgy érdekében a nyilvánosság korlátozható. Azt ugyanis csak az eljáró bírák tudják megállapítani, hogy adott esetben a bizonyítási eljárásban kiskorú sértett esetén a kiskorú magánéletét vagy az eljárási cselekményt veszélyezteti-e a sajtó jelenléte. A bíróságnak kell mérlegelnie azt, hogy a kizárás indokául felhozott magánérdek meghaladja-e az eljárás nyilvánosságához fűződő közérdeket. Az ilyen speciális helyzetekre nem lehet jogszabályt alkotni, ezért a bírák diszkrécionális jogkörét a pervezetés során, így akár a szankcióként használható nyilvánosságkorlátozást továbbra is biztosítani kell.

6.2. A nyilvánosság fázisai

6.2.1 Tárgyalási jegyzék

Mint azt a 4. fejezetben bemutattuk, a nyilvánosság biztosításának első foka a tárgyalási jegyzékek megismerhetőségének kérdése. Annak érdekében, hogy a sajtó megfelelően tudja ellátni feladatát, szükséges információkkal rendelkeznie a tárgyalások helyéről, idejéről, a várható eljárási cselekményekről. Ennek biztosítása érdekében a bíróságok egy része külön a sajtó számára tájékoztató anyagokat készít, a kiemelt ügyekről tájékoztat a honlapján. A bíróság sajtószóvivője kapcsolatot tart a sajtóval, segítséget nyújt a sajtó munkatársai számára és egyben segíti a közvélemény tájékoztatását is.²⁶ A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy az egyes bíróságok igen eltérő módon és intenzitással segítik a sajtó munkáját. A tárgyalási jegyzékek nyilvánossága, a kiemelt ügyekről való tájékoztatás a funkcionális nyilvánosság alapfeltétele.

6.2.2. Tárgyalások – a nagy érdeklődésre számot tartó ügyek

A tárgyalási nyilvánosság tehát akkor érvényesül megfelelően, ha a sajtó és a hallgatóság időben információt szerez az egyes eljárásokról, illetve azok eredményéről. A kiemelt ügyek esetében a tárgyalási nyilvánosság speciális helyzetet teremtenek. A tárgyalóterem mérete alapján előfordul (Olaszliszka, E. Zsanett, Gárda) hogy a terem kapacitását meghaladja az érdeklődők száma. Ebben az esetben szükséges azt vizsgálni, hogy milyen alapon és ki döntheti el, hogy kik vehetnek részt személyesen a tárgyaláson. A hozzátartozók, a szakmai érdeklődők közötti választás helyett ebben a fejezetben kizárólag a sajtó nyilvánosság kérdéseivel foglalkozunk.

A Be. 237. § (1) összhangban a Pp. 134. § (2) bekezdésével, kimondja, hogy a tárgyalás szabályszerű lefolytatása, méltóságának és biztonságának megőrzése érdekében helyszűke esetén meghatározhatja a hallgatóság létszámát.

Kérdés, hogy a bíróság hogyan mérlegelhet a tekintetben, hogy a tárgyalási nyilvánossággal élő hallgatók közül ki vehet részt a tárgyaláson. Álláspontunk szerint a sajtó esetében biztosíthatóak többletjogosítványok. Míg tehát a nem sajtóként megjelenő hallgatóság érkezési időpont alapján szelektálható, addig a sajtó számára – akár előzetes bejelentkezés alapján – kiemelt ügyek esetében fenntarthatóak helyek a tárgyalóteremben. Más kérdés az, hogy az egyes sajtóorgánumok között is tehető-e ilyen megkülönböztetés. Álláspontunk szerint a sajtószervek között sem a média típusa

²⁶ A bíróságok és a sajtó együttműködését segítő bírósági szerepvállalás szabályait a 7/1999. OIT szabályzat tartalmazza.

(televízió, rádió, írott sajtó) alapján, sem annak lefedettsége (országos, helyi) nem lehet különbséget tenni. Az egyetlen szelekciós lehetőség az érkezési vagy bejelentkezési sorrend lehet. A bejelentkezés módját és a szelekció rendjét azonban szükséges nyilvánossá tenni.²⁷ Ugyanakkor fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a média átalakulásával a funkcionális nyilvánosság akár egy blogon vagy egy facebook bejegyzéssel is megvalósulhat. A kötelező tagság és a reprezentatív szakmai szervezetek hiánya miatt pedig nem kérhető MÚOSZ vagy egyéb tagság, sőt sajtóigazolvány sem.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a tárgyalási nyilvánosságon keresztül megvalósuló funkcionális nyilvánosság biztosítása érdekében a nem sajtó hallgatóság rovására a tárgyaláson való részvételre többletlehetőséget kell biztosítani a sajtónak. Nincs olyan érv, ami alapján – ide nem értve az objektív kritériumokat, mint az érkezési sorrend - különbség tehető az egyes sajtóorgánumok között.

6.2.3. Határozathozatal

Az ítéletek nyilvánossága – mint azt a tanulmányunk első részében²⁸ leírtuk – nem biztosított teljeskörűen. A sajtótudósítások ugyan nem helyettesíthetik az ítéletek teljeskörű megismerhetőségének szükségességét, azonban a határozatokról szóló tájékoztatás révén növelik a jogtudatosságot és a jogértelmezés, ezen keresztül a jogkövető magatartást elősegítését, ezért jelenlétük kiemelkedően fontos. Büntető ügyekben a generális prevenció célját érvényesítik.

A sajtótudósítások ugyancsak képesek a részleges jogalkalmazói deficit korrigálására azáltal, hogy a határozatok meghozatalával majdnem azonos időben tájékoztatnak. Mivel az ítéletek írásba foglalása és kihirdetése között a nyitva álló 30 napos határidővel a bírák általában élnek, ezért a leírt ítéletről szóló tájékoztatás már elveszti aktualitását. A sajtóhírekben az aktualitása és az időszerűsége olyan alapelem, ami a hírértéket meghatározza. A sajtó működésével tehát nem összeegyeztethető az írásba foglalás kivárása, nem is beszélve arról, hogy az ítéletek internetes közzétételéig tapasztalataink szerint további hónapok telhetnek el.

A sajtó által a tárgyalásokról szóló tudósítása olyan érték, amelyet a bíróságoknak is fel kell ismerniük. Társadalmi haszna jóval nagyobb, mint az ítélethirdetés közben okozott kellemetlenség (mászálnak, kattognak a fényképezőgépek, stb.). A sajtótudósítások pontossága érdekében fontos lenne, ha a bíróságok a határozat rendelkező részének és indokolásának értelmezését segítenék. Többször tapasztalható ugyanis, hogy a sajtó munkatársai félreértik az ítéleteket (2008. meleg méltóság menetén történt tojásdobálás, közérdekű adatok iránti perben, ha az adatot az ítélethirdetés előtt az alperes átadja). Ehhez azonban a bírósági sajtószóvivőnek nem csak rendelkezésre kell állnia, hanem írásbeli összefoglaló anyagot is érdemes készítenie, amit az ítélet kihirdetését követően haladéktalanul elérhetővé tesz. Egy ilyen összefoglaló anyag nem csak a sajtó, hanem a társadalom egészének jogértelmezését segíti. Elég a Gárda ügyben hozott ítéletre gondolni, ahol számos félreértésnek lehettünk tanúi az indokolás értelmezése során.

²⁷ Lásd 1439/2009 OBH jelentést is.

²⁸ http://ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/bhgy/birosagok_nyilvanossaga_20090909_vegleges.pdf

6.3. Sajtótudósítás a tárgyalásról

6.3.1 Kép- és hangfelvétel készítése a tárgyaláson

A nyilvános tárgyalásokon a kép- és hangfelvétel készítést eltérően szabályozza a Pp. és a Be. Míg a Pp. esetén főszabály szerint külön engedély nélkül készíthető felvétel [Pp. 134/A. § (1)], addig a büntetőeljárások során a tanács elnökének engedélye szükséges hozzá [Be. 74/B. § (1)].

A Be. kétfázisú hozzájárulást (engedélyt) ír elő a kép- és hangfelvétel készítéséhez. A tanács elnöke, illetve az egyesbíró engedélyezheti a kép- és hangfelvétel készítését. Ebben az esetben a bíróság tagjairól, a jegyzőkönyvvezetőről, az ügyésztől és védőtől készíthető felvétel. A tárgyaláson jelenlévő más személyekről, csak akkor készíthető felvétel, ha ők maguk hozzájárultak ehhez. A bíróság az engedélyt bármikor visszavonhatja. Míg a megtagadás oka a tárgyalás folyamatosságának és zavartalanságának biztosítása lehet, addig az engedély visszavonásához semmiféle indokot és indokolási kötelezettséget nem ír elő a törvény. [Be. 74/B. § (1)] Az engedély visszavonásának szabályait szükségesnek tartjuk pontosítani: a megtagadás és a visszavonás okai álláspontunk szerint nem térhetnek el.

A Pp. szabályai szerint a nyilvános tárgyaláson időbeli korlátozás nélkül készíthető kép- és hangfelvétel. Abban összhangot mutat a Pp. és a Be., hogy a nyilvános tárgyaláson a bíróság tagjairól és a jegyzőkönyvvezetőről és az ügyésztől készíthető kép- és hangfelvétel. A Pp. emellett a közfeladatot ellátó személyekre is kiterjeszti a szabad felvételkészítés lehetőségét, amennyiben e feladatkörében jár el [Pp. 134/A. § (3)].

A Pp. szerint a felekről, más perbeli személyekről, valamint képviselőikről, tanúkról, tolmácsokról és a szemletárgy birtokosáról csak kifejezett hozzájárulásuk esetén készíthető kép- és hangfelvétel. [Pp. 134/A. § (3)] Mint látható, azoknak a köre, akik részéről hozzájárulás kell kérni a Pp. esetében taxatíván rögzített. A Be. azonban a tárgyaláson jelenlévő bármilyen személy esetében – ide nem értve a bíróság tagjait, a jegyzőkönyvvezetőt, az ügyészt és a védőt – az érintett hozzájárulását kívánja meg a felvételkészítéshez.

Ilyen szempontból külön vizsgálatot érdemel a hallgatóságról készített képfelvételek kérdésköre.

A polgári eljárások során a hallgatóságról készíthetőek felvételek, hiszen a Pp. meghatározza, hogy kiktől kell hozzájárulást kérni [Pp. 134/A. § (3)] A Be. más logikát követ. A bíróság tagjain, a jegyzőkönyvvezetőn, az ügyészen és a védőn kívül minden, a tárgyaláson jelenlévő személytől engedélyt kell kérni.

A Be. kommentár szerint „értelmezést igényel, hogy a tárgyalóteremben jelenlévő (sok esetben nagy létszámú) hallgatóság tagjaitól is szükség van-e engedély beszerzésére a felvételek elkészítése céljából. Az engedély nélkül készített illetve nyilvánosságra hozott felvételek miatt a személyiségi jogvédelem eszközeivel lehet élni (Ptk. 80. és 84. §-ai).” [Be. Kommentár] A kommentár tehát nem ad eligazítást a kérdésben, csupán felveti a problémát.

Azonban a bírói gyakorlat szerint tömegszerűen, illetve a tárgyalásokon, mint nyilvános rendezvényeken résztvevőkről készíthető felvétel.²⁹ A hallgatóság egyes tagjairól egyéni kép- és

²⁹ BH1985. 17. [Nyilvános helyen (utcán, kiállításon, előadáson, sportmérkőzésen stb.) megjelenő személyek nem sérelmezhetik alaposan azt, hogy tudósításban (riportfilmben, tv-híradóban) a közönség körében az ő képmásukat is felveszik és vetítik. Ez - ha nem visszaélésszerűen, nem sértő módon történik - valóban nem tekinthető a „képmás közzétételének”. A képmás nyilvánosságra hozatalának tilalma ugyanis nem vonatkozik a nyilvános eseményekről, rendezvényekről, táj- és utcarészletekről készült felvételekre, amikor tehát az ábrázolás módja nem egyéni. Ilyen eset az, amikor a felvétel összehatásában örökíti meg a nyilvánosság előtt lejátszott eseményeket.]

hangfelvétel készítés feltétele, hogy az érintett vagy hozzájáruljon, vagy nyilvános közszereplést végezzen (ebben az esetben ugyanis nem kell az érintett hozzájárulása [Ptk. 80.§ (2)]). Álláspontunk szerint a büntetőeljárások során a hallgatóság nem vállal közszereplést. Azonban minden olyan hallgatóról, aki demonstratív módon feltűnő ruházatban jelenik meg, vagy feltűnően viselkedik, már nem hallgatóságként, hanem közszereplőként lép fel, ezért róluk készíthető kép- és hangfelvétel.

A személyhez fűződő jogok biztosítása és a bírósági tárgyalások nyilvánosságával kapcsolatban fontosnak tartjuk, hogy a Be. és a Pp. összhangját megteremtse a jogalkotó. Azoknak a személyeknek a köréről, akiktől a kép- és hangfelvétel készítéséhez hozzájárulást kell kérni a Be. is taxatívén sorolja fel – hasonlóan a Pp. jelenlegi szabályaihoz. A Be. szabályait ugyancsak pontosítani szükséges a tekintetben, hogy a nyilvános tárgyalásokon a kép- és hangfelvétel készítésére vonatkozó engedély visszavonását a bíróság részéről indokolni kelljen. Pontosítani kell, hogy a hallgatóságról milyen képfelvétel készíthető. Fontosnak tartjuk, hogy a Pp.-ben a közfeladatot ellátással összefüggő ügyek mellett, a közhatalom gyakorlással és a közszerepléssel összefüggő ügyekben is az érintett hozzájárulása nélkül készíthetők legyenek kép- és hangfelvételek. A Pp. mellett a Be.-t is ugyanilyen módon szükséges módosítani.

A rendzavarással kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a sajtó munkatársai a képfelvétel készítése közben helyet változtatnak, vakut használnak, ami zavaró lehet az eljárások során. A továbbiakban a zavaró jellegű felvételkészítést vizsgáljuk. Ugyan a diskurzusban általában a kép- és hangrögzítés lehetőségét egységesen használjuk – Be. és a Pp. is egységesen kezeli ezeket -, azonban a tárgyalások menetének megzavarása a hangfelvétel készítésére nem vonatkozhat, egy letett diktafon egészen biztosan nem jár a tárgyalás menetének megzavarásával. Legfeljebb a képrögzítő eszközök okozhatnak problémát, hiszen ezek járhatnak - akár rendzavarás jellegű - mozgással. Míg tehát a felvétel készítése során indokolt a kép- és hangfelvételek egységes kezelése, addig a rendzavarás jellegű magatartások során elkülönítetten érdemes kezelni a kétféle felvételkészítést.

A kérdés az, hogy önmagában ezek a zavaró elemek elegendőek-e a képrögzítést végző sajtónyilvánosság korlátozásához. Álláspontunk szerint a bírák, amennyiben a tárgyalás menetét zavaró események történnek, a rendfenntartás eszközeit használhatják. Nem tartjuk megfelelő megoldásnak a kép- és hangrögzítő eszközök kiltását a tárgyalótermekekből. Megfelelő pervezetéssel, egyes eljárási cselekmények során meghatározott időtartamra amúgy is megtilthatóak a kép- és hangfelvétel készítése (védett tanú, államtitok, stb.).

Álláspontunk szerint az Alkotmányból és a nemzetközi egyezményekből levezethető, hogy a tárgyalások nyilvánossága magában foglalja a kép- és hangrögzítést. A jelenlegi szabályozás megfelelő, bár pontosításra szorulhat. A bírák, az adott helyzetben dönthetnek a nyilvánosság ilyenfajta korlátozásáról, a rendzavaró jellegű képfelvétel-készítés esetén akár figyelmeztetéssel, szükség esetén pedig a képfelvétel-készítés időszakos megtiltásával a tárgyalás rendje megóvható. A kép- és hangfelvétel készítés elkülönülten kezelendő. Önmagában hangfelvétel készítése rendzavarási okra hivatkozva nem korlátozható.³⁰

³⁰ Természetesen az egyéb okból a kép- és hangfelvétel készítése – így a per tárgya vagy a peres felek védelme érdekében – korlátozható. A fentiekben a kifejezetten rendzavarásra hivatkozott tiltási okok szempontjából történő elválasztását javasoljuk a kép- és hangfelvétel készítésnek.

6.3.2 Zárláncú kamerák üzemeltetése

Több konferencián és interjúban is elhangzott a Legfelsőbb Bíróság elnöke részéről, hogy a bíróság által üzemeltetett zárláncú kamerarendszer kiépítését tartja megfelelő megoldásnak az előző pontban bemutatott problémák megoldására. Egyelőre azonban egy-két sajtónyilatkozaton és konferencián történt megszólaláson kívül a zárláncú kamerák pontos működéséről nincsenek információink. Az alábbiakban azzal foglalkozunk, hogy milyen problémákat vet fel, ha a sajtó képfelvétel-készítése helyett térfelnyitók kamerák rögzítik a tárgyalásokat.

Nem világos egyelőre, hogy ha felszerelésre kerülne a zárláncú kamerarendszer, akkor az elkészített képfelvételek kik és milyen körülmények között ismerhetnék meg, mennyi ideig kerülnének a felvételek megőrzésre, felhasználhatóak-e tájékoztatásra, mit rögzítene a kamera, van-e olyan helyzet, amikor olyan személyről is készülhetne képfelvétel, aki ehhez nem járult hozzá. Rögzítene-e hangot a kamera? Amennyiben készülne hangfelvétel, az felváltja-e a jegyzőkönyvet? Tisztázatlan továbbá az is, hogy minden tárgyalóteremben elhelyezésre kerülne-e zárláncú kamera, vagy csak a bíróságok nagyobb tárgyalóiban, ahol vélhetően a kiemelt ügyek zajlanak. Ha ugyanis belegondolunk abba, hogy hány tárgyalóterem van csak Budapesten, és ezekben hány tárgyalás zajlik egy napon, akkor egyértelművé válik, hogy csak a budapesti tárgyalások rögzítése és kezelése is hatalmas informatikai apparátust venne igénybe. Ahhoz, hogy egy ilyen nagyságrendű informatikai beruházás megvalósuljon szükséges, hogy annak lehetséges hasznait, hatásait és költségeit előzetesen elemezze mind a jogalkotó, mind a bírósági szervezet. Egy ilyen előzetes hatásvizsgálat, és a konkrét elképzelések nélkül azonban megalapozott döntés véleményünk szerint a kérdésben nem hozható.

Álláspontunk szerint amennyiben rögzített zárláncú kamerarendszer kerül kiépítésre a bíróságokon, az nem jelentheti azt, hogy a sajtó maga nem készíthet képfelvételeket. Arról nincsenek információink, hogy a zárláncú képfelvételek milyen célra kerülnének felhasználásra. Amennyiben a sajtónak átadhatóak, ez önmagában nem alap a sajtó által készített képfelvétel megtiltására, hiszen ebben az esetben is sérülne a nyilvános tárgyalás intézménye. A sajtó ugyanis az arcedzülések, a tárgyalóteremi hangulat bemutatásával szélesebb tájékoztatást ad, mint egy zárláncú rögzített kamera. A sajtó részéről a képfelvétel készítése garanciális eleme az átlátható igazságszolgáltatásnak.

A Pp. 134/A. § (3) szerint a törvény eltérő rendelkezésének hiányában az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó, e feladatkörében eljáró személyről hozzájárulása nélkül is készíthető kép-, illetve hangfelvétel. Nincs olyan lehetőség, hogy a közfeladatot ellátó személyt a kamera automatikusan felismerje. Éppen ezért egyedileg kell a tárgyalások során a felvételt készítéséről döntenet. Ez pedig emberi erőforrást igényel. Az tehát, hogy ki látszik egy kamerán, hogy egy, a képfelvétel készítéshez hozzájáruló személyről milyen kép készül, hogy a közfeladatot ellátó személyről milyen felvétel készül a bíróság belső rendszerét üzemeltető személyre van bízva.

A zárláncú kamerák esetében szükséges azt is átgondolniet, hogy a bírák részéről mennyiben elviselhető úgy dolgozni, hogy tudják, folyamatos megfigyelés alatt állnak. A kamerák ugyanis folyamatos kontrolláltság érzetet jelentenek. Ez a kontrolláltság más jellegű, mint a nyilvános tárgyaláson megjelenők részéről történő kontroll. Míg a tárgyalási nyilvánosság szimmetrikus viszonyt teremt: a megfigyelt és a megfigyelő látják egymást. Mindkét félnek be kell tartania az elvart

társadalmi normákat. A kamerás megfigyelés ezzel szemben aszimmetrikus viszony. A megfigyelt személy folyamatos és általa ellenőrizhetetlen módon van kitéve a megfigyelésnek.

Amennyiben a zártláncú kamerák elhelyezése a jegyzőkönyvek helyettesítését is szolgálja, áttételesen pedig a bíróságok működésének ellenőrizhetőségét, akkor erre a célra a hangfelvétel készítése kívánatos. A jegyzőkönyvezés a gyakorlatban ugyanis számos problémát felvet. A bírák által összefoglalt vallomásokból sokszor kimaradnak részek, a felek jogtudatosságának hiányossága miatt nem ragaszkodnak bizonyos mondatok rögzítéséhez, így az esetleg bírói elfogultságok és szakszerűtlen pervezetés nehezen ellenőrizhető a jelenlegi rendszerben. A tárgyalások során a folyamatos hangrögzítést kívánatosnak tartjuk.

6.3.3. Betekintés a peres iratokba

Egy évekig húzódó perben a sajtó tájékozódása – és ezen keresztül tájékoztatása – érdekében szükséges átgondolni, hogy a betekintési jog megszüntetését mi indokolta.

A peres iratokba való betekintés során mérlegelni kell, hogy a felek magánélethez, magántitokhoz, személyes adatokhoz fűződő joga és a sajtó nyilvánossága milyen viszonyban van egymással. A sajtó betekintési jogosultsága nem jelentheti azt, hogy az eljárás alá vont személy olyan személyes adatról is tájékoztatást nyújtson a sajtó, amely nem érinti az eljárást. A sajtótudósítás célja ugyanis nem az, hogy a felek privátszféráját megismerhetővé tegye, hanem hogy a tárgyalás menetéről tájékoztasson.

A jelenlegi iratbetekintésre vonatkozó szabályozás nincs összhangban a tárgyalások funkcionális nyilvánosságával. Ha a sajtó tájékoztathat a tárgyalásokról, azokról kép- és hangfelvételt készíthet, vajon mi indokolja, hogy a jegyzőkönyvekhez ne férhessenek hozzá bárki. Nem támogatjuk, hogy valamennyi peres irathoz automatikusan hozzá lehessen férni, hiszen olyan információk, a személyiség olyan rétegei kerülhetnek megismerhetővé, amely a funkcionális nyilvánosság biztosításához nem szükségesek. Ugyanakkor a nyilvános tárgyalások jegyzőkönyvei – hasonlóan a tárgyalási nyilvánossághoz – megismerhetőek kell legyenek. Az egyéb peres iratok megismerhetőségét álláspontunk szerint az érintett peres felek hozzájárulásához lehet kötni. Amennyiben a felek hozzájárulnak, úgy a szakértői vélemények, a keresetek és vádiratok is megismerhetővé válnak, így a sajtó is tájékoztathat azok tartalmáról. A bírósági tárgyaláson a bíró nyilatkoztathatja a feleket a betekintéshez való hozzájárulásról és annak megtagadási lehetőségéről.

6.4. A műhelybeszélgetés eredményei

2010. március 9-én az ELTE Pázmány termében műhelybeszélgetést rendeztünk, amin négy bíró egy fogalmazó és három bírósági tárgyalásokról tudósító újságíró vett részt. A kétórás műhelybeszélgetésen felvetettük azokat a szakmai kérdéseket, amelyek a tárgyalások nyilvánosságával kapcsolatban a két szakma részéről felmerülnek. Megpróbáltuk a szakmai álláspontokat ütköztetni. Ennek eredményeit és a résztvevőkkel való személyes egyeztetéseken elhangzottakat ismertetjük az alábbiakban.

6.4.1 Törvényi szabályozás hiánya

Mind az újságírók, mind a bírák egyetértenek abban, hogy egységes törvényi szintű szabályozás szükséges a tárgyalások nyilvánosságáról, a sajtótudósításokról és az egységes bírósági tájékoztatási rendszerről. A jelenlegi jogszabályi környezet, amely a büntető és a polgári ügyekben eltér, a sajtónak adandó tájékoztatás részben hatályon kívül helyezett szabályai korlátozzák a sajtó feladataik ellátásában. Ugyan egyes bíróságok segítik a sajtó munkáját, több olyan bíróság is van, akik nem nyújtanak megfelelő információt és megnehezítik a sajtó részvételét a tárgyalásokon. A bírák és az újságírók indokai azonban eltérőek: míg a bírák a nyilvánosság szintjének csökkentését is kívánatosnak tartják egy új törvényi szintű egységes szabályozásban, addig az újságírók a nyilvánosság szintjének bővítését remélik az új jogszabálytól.

6.4.2. Képfelvétel és a zártláncú kamerák használata

A zártláncú kamerarendszerrel kapcsolatban elmondható, hogy a bírák és az újságírók között nincs egyetértés. Míg Baka András, a Legfelsőbb Bíróság és egyben az Országos Igazságszolgáltatási Tanács elnöke több helyen is azt nyilatkozta, hogy zártláncú kamerákat szeretne felszerelni a tárgyalótermekben, a sajtókamerákat pedig kitiltani onnan, addig az újságírók álláspontja az, hogy a tárgyalások nyilvánosságának elemi része a sajtójelenlét, ez pedig magában foglalja a kamerákat is tárgyalótermekben. A sajtó képviselői a bírósági tudósítások biztosítása érdekében a tárgyalótermi nyilvánosságot garanciális elemnek tekintik. Ezzel kapcsolatban problémásnak tartják, hogy még a nagy érdeklődésre számot tartó perek tárgyalótermeiben sincs elegendő aljzat, nincs hely a mikrofonoknak. A sajtó számára nyújtott ilyen segítség fontos lenne.

A célok és a mögöttes érvek egyik jelentős eleme, hogy a bírósági tudósítók nem tudnak eleget tenni a tájékoztatási feladatuknak akkor, ha a tárgyalóteremben nem biztosított a kép- és hangfelvétel készítése.

A képfelvétel-készítő sajtó megítélésben nincs egyetértés a bírák között. Van olyan bírósági elnök, aki megfelelő pervezetéssel megoldhatónak tartja a rendfenntartását akkor is, ha az újságírók munkavégzésük közben helyet változtatnak, míg vannak olyan bírák, akik kifejezetten tiltanak a képfelvétel készítését a tárgyalásokon. A büntetőeljárások során az első fokú eljárások esetén azonban a büntetőügyekkel foglalkozó bírák tiltanak a kép- és hangfelvétel készítését annak érdekében, hogy az első fokon zajló bizonyítás felvételét a sajtó ne zavarja. Az ítélethirdetések során a kép- és hangfelvétel készítéssel kapcsolatban a bírák részéről nem merült fel kifogás. Legfeljebb az ítélethirdetést követően a tárgyalóteremben történekről szóló tudósításokat kifogásolták.

6.4.3. Iratbetekintés

A sajtó képviselői problémának tartják, hogy az iratbetekintés megszüntetése miatt a sajtó számára az egyetlen forrás az ügyvédek nyilatkozata, tekintettel arra, hogy a bírák nem nyilatkozhatnak saját ügyekben. Az ügyvédek sokszor saját céljaikra használják a sajtó nyilvánosságot, az objektív tájékoztatás érdekében a bírák részéről történő nyilatkozattételi lehetőség és az iratbetekintés fontosságát hangsúlyozták a sajtó munkatársai. A hiteles tájékoztatás feltételének tartják, hogy az iratok és ezen belül az ítéletek is megismerhetőek legyenek. A bírák ezzel szemben az

iratbetekintést nem támogatják – az ítéletek megismerhetőségét igen. Abban a bírácnak sincs egységes álláspontja, hogy a bíró saját ügyében nyilatkozhat-e. A jelenlegi szabályozás ugyan kizárja ennek lehetőségét. Azonban, ha a jogalkotó módosítaná a szabályozást, az semmiképpen nem jelentheti a bírác kötelező nyilatkozatát.

A sajtó munkatársai részéről felmerült az a javaslat, hogy a bíróságok azoknak a sajtómunkatársaknak igazolványt állítsanak ki, akik tárgyalásokról tudósítanak. Az ilyen igazolvány birtokosa többletjogokkal rendelkezzen a többi sajtóorgánium képviselőjével szemben. Az igazolvány birtokosának legyen betekintési joga a peres iratokba.

A javaslat több problémát is felvet: hogyan biztosítható az egyenlő elbánás, mi alapján állapítható meg egyik vagy másik újságíróról, hogy milyen cél érdekében kíván betekinteni az iratokba. Tekintettel arra, hogy a tárgyalási nyilvánossághoz hasonlóan a jegyzőkönyvek megismerhetősége nem sajtókiváltság, hanem alanyi jog, ezért egy ilyen igazolvány kiállítása felesleges. Amennyiben az érintett perbeli személyek hozzájárulnak az iratbetekintéshez, akkor ugyancsak szükségtelen a speciális igazolványok kiállítása.

7. A kutatás eredménye

A tárgyalások nyilvánosságának kérdését nem lehetséges önmagában kezelni, az igazságszolgáltatás nyilvánossága egy olyan *komplex* terület, amely bármely elemének elmozdítása esetén a nyilvánosság egészére történő hatást eredményez. A tárgyalás nyilvánossága nem értelmezhető a bírósági iratok megismerhetősége nélkül, az ítéletek széles körű hozzáférhetősége nélkül, de ugyanakkora szerepe van a sajtósóvivői intézménynek, vagy a sajtó tárgyalási részvételének, a kamerák jelenlétének is. Ennek következtében változtatás csak úgy eszközölhető véleményünk szerint, amennyiben a nyilvánosság igazságszolgáltatásban betöltött funkcióiból indulunk ki, és a funkciók megvalósulásához mérjük a változás szükségességét és irányát is. Amennyiben ugyanis, a bírác észrevételeinek tükrében korlátozzuk a kamerák és fényképezőgépek jelenlétét a tárgyalóteremben, de ezzel egyidejűleg a bírósági iratok, sőt az ítéletek megismerhetősége is korlátozott, nyilvánvaló, hogy sérül a nyilvánosság társadalmi ellenőrző funkciója, de sérül az állampolgárok tájékoztatáshoz való joga is. A mindenkori szabályozásnak tehát figyelemmel kell lennie a nyilvánosság eszközeinek egymáshoz való viszonyára, a nyilvánosság egyik eszközének korlátozása, a többi eszköz változatlanul hagyása mellett szűkíti, és ezzel egyben ellehetetleníti a nyilvánosság igazságszolgáltatási funkcióinak megvalósulását. Ezen megállapításunk fényében a funkciók szem előtt tartása mellett tettük meg javaslatainkat, mindvégig különös figyelmet fordítva arra, hogy a változás hogyan befolyásolja az igazságszolgáltatás nyilvánosságának egészét.

A nyilvánosság komplexitása mellett a *szabályozás* jellegére nézve is fontos eredményeket hozott a kutatásunk. A szabályozás jellege alatt azt értjük, hogy hogyan, milyen szinten szükséges az igazságszolgáltatás nyilvánosságát szabályozni, a jogalkotónak tételesen kell-e meghatározni a szabályokat, vagy elengedő az alapvető szinten történő keretszabály, melyet az eljáró bíró, illetve a bíróság elnöke, és vagy az OIT tölt meg diszkrecionális jogkörében tartalommal.

A nyilvánosság komplex jellege következtében az igazságszolgáltatási tájékoztatásról szóló egységes törvényi szabályozás képes lenne áttekinthetően, a nyilvánosság minden eszközét lefedve rendezni a

kérdést. Az egységes szabályozás az igazságszolgáltatás átláthatóságát is növelné, nem beszélve arról, hogy így kiküszöbölhetőek lennének az egyes eljárási szabályok közötti eltérések is. Ennek következtében támogatjuk egy új, egységes igazságügyi tájékoztatásról szóló törvény megalkotását. A terület komplexitása mellett az is az egységes szabályozás mellett szól, hogy mind a bírói kar, a bírósági vezetés, mind a sajtó képviselői egyöntetűen szorgalmazzák egy ilyen törvény megalkotását. Az egységesség alapján az új törvénynek tartalmaznia kell az igazságszolgáltatás nyilvánosságának legfontosabb aspektusait, eszközeit, a bírósági honlapokra, a tárgyalások nyilvánosságát, a felvételt készítés szabályait, a periratok, ítéletek megismerhetőségét, kutatását, a bírósági szóvivők feladatait, illetve a bírák nyilatkozattételi jogát.

Az egységes szabályozásnak véleményünk szerint biztosítania kell a tárgyalási nyilvánosság esetében a bírói mérlegelési jogkört, hiszen a tárgyalási nyilvánosság kérdéseit a tárgyalótermekben lehet és kell eldönteni. A nyilvánosság többi eszköze esetében úgy véljük, hogy alapvető szintű szabályozásra lenne szükség, melyet az OIT feladata lenne konkrét, tételes tartalommal megtölteni. Mivel azonban kutatásunk éppen arra mutatott rá, hogy például a honlapok, a tárgyalási jegyzékek, vagy a tárgyalásokról készült sajtó összefoglalók tekintetében az OIT mindeztől adós maradt a bíróságokra kötelező szabályozás megalkotásával, az OIT ezirányú szabályozási kötelezettségét törvénybe kell foglalni.

A tárgyalási nyilvánosság empirikus elemzése felhívta a figyelmet a *sajtó nyilvánosság és a hallgatóság nyilvánossága elkülönülésére* is. A tárgyalási nyilvánosság másképp működik amennyiben a nyilvánosság csak érdeklődő hallgatóság formájában van jelen, vagy a sajtó képviselői, újságírók, rádiósok, televíziósok kamerával, fényképezőgéppel közvetítik a tárgyaláson elhangzottakat. Nyilvánvalóan el kell tehát választani egymástól a kiemelt ügyeket, a mindennapos, a sajtó figyelmén kívül eső ügyektől. A kiemelt érdeklődésre számot tartó ügyeket tárgyaló bírák olyan kihívásokkal és feladatokkal találkoznak, melyek túlmutatnak a megszokott tárgyalásvezetési technikákon. Vizsgálatunk alapján a nagyobb érdeklődést kiváltó ügyek esetében gyakrabban fordul elő rendzavarás, az eljáró bírónak ezekben az esetekben jobban kellett figyelnie a tárgyalás rendjének fenntartására. Mindez a pervezetési, *tárgyalásvezetési képesség szerepének folyamatos növekedését* eredményezi. Ennek következtében fontos lenne a vélhetően kiemelt ügyekkel is találkozó bíráknak külön képzést, tréninget tartani arról, hogy hogyan kezeljék az ilyen helyzeteket.

A tárgyalás vezetésének képességétől nem választható el a *tárgyaláson történő felvételt készítés esete*. A kiemelt ügyek tárgyalásán gyakran vesz részt az írott sajtó mellett, a fényképezőgéppel és kamerával érkező média is. Ezekben az esetekben a felvételt készítő mozognak a tárgyaláson, közeli képeket készítve a bíróról, peres felekről, mellyel zavarhatják a tárgyalás menetét. Az általunk megfigyelt tárgyalásokon azt tapasztaltuk, hogy a bírák csak nagyon ritkán élnek a rendelkezésre álló szabályok alkalmazásának lehetőségével akkor, ha egy kiemelt érdeklődésre számot tartó ügyben a felvételt készítés miatt kerül veszélybe a tárgyalás rendje, méltósága. A hatályos büntetőeljárás szabályok alapján a felvételt készítéshez a tanácselnök bíró engedélye szükséges, mely engedély a tárgyalás során visszavonható. Bár a műhelybeszélgetésen résztvevő bírók véleménye, és a tárgyalások gyakorlata is azt mutatta, hogy a kamerák és a fényképezőgépek sok esetben zavarják a tárgyalás menetét, arra nem találtunk példát, hogy az engedélyt ilyen esetekben megtagadták, vagy megvonták volna. A kutatás nem adott választ arra, hogy mi okozza a jogszabályok alkalmazásának elmaradását, az azonban bizonyos, hogy a felvételt készítés zavaró hatásai miatt a bírói kar inkább a felvételt készítés korlátozása, kizárása mellett foglal állást. Feltételezésünk szerint a felvételt készítés

korlátozása nélkül is megoldható ez a probléma, a kiemelt ügyekre vonatkozó pervezetési képzés és a hatályos szabályok alkalmazása mellett.

Végül, de nem utolsósorban mind az ítéletek, mind a tárgyalások nyilvánosságára vonatkozó kutatás azt mutatta meg, hogy a jogszabályok alkalmazása során meghatározó jelentősége van az *igazságszolgáltatás, a bírák nyilvánosságához való viszonyának*. Amennyiben a bírói kar fenyegetésként értékeli és érzi a nyilvánosság megvalósulását, a tárgyalásokon jelenlevő média képviselőit pedig ellenérdekű félnek tekinti, úgy a legjobb jogszabályi háttér mellett sem fog megfelelően működni a nyilvánosság. A bírák nyilvánosságához való viszonyán túl az igazgatási vezetés, az OIT nyilvánosságpolitikája is fontos. Az egységes igazságügyi tájékoztatásról szóló törvény kapcsán megfogalmazott tartalmi követelmények közül, például a sajtó szóvivői rendszer, vagy a tárgyalási jegyzékek kérdése olyan területek, melyekre nézve az OIT rendelkezik szabályozási hatáskörrel, ennek ellenére egyik fenti területet sem szabályozta. Véleményünk szerint a bíróságoknak a nyilvánosság tekintetében proaktív módon lenne szükséges fellépni, azaz nem elszenvedni a nyilvánosságot, hanem élni vele.

8. Javaslatok

8.1. Jogalkotás

A tárgyalási nyilvánosság garanciái illetőleg a sajtónyilvánosság biztosítása érdekében törvényt kell alkotni a bírósági, valamint az igazságügyi tájékoztatásról. A törvényi szintű szabályozás azonban nem vezethet a nyilvánosság jelenlegi alkotmányos szintjének csökkentéséhez. A törvényi szintű szabályozás átlátható eljárásrendet, ezen keresztül pedig a nyilvánosság kiteljesedését kell jelentse. Természetesen egy átfogó új törvényi szabályozás nem jelenti azt, hogy az általános szabályok mellett speciális szabályokat ne tartalmazhatnának az eljárási szabályok.

Javaslataink elsősorban új törvény megalkotásával, vagy, ha a jogalkotó akarat hiányzik, a jelenlegi jogszabályok módosításával oldható meg. Az OIT hatáskörében eljárva szabályozhatná a nyilvánosság számos kérdéskörét, legalábbis addig, amíg a jogalkotó nem dönt. Az OIT az igazgatási feladatainak ellátása érdekében jogszabályi keretek között a bíróságokra kötelező szabályzatokat alkot, ajánlásokat és határozatokat hoz, és ezek megtartását ellenőrzi.

8.2. Zárt tárgyalás

A nyilvánosság biztosítása érdekében fontosnak tartjuk, hogy jogorvoslati lehetőségként a zárt tárgyalás elrendelésére vonatkozó végzés elleni kifogást – hasonlóan az elfogultsági kifogáshoz – be lehessen jelenteni a bíróságnak. A módosítás értelme az érdemi jogorvoslat lehetőségének biztosítása, jöllehet a dolog természete szerint ez már csak a későbbi tárgyalások nyilvánosságát érintheti. Ehhez az eljárási szabályok módosítás szükséges.

8.3. Tárgyalási jegyzék

Az információszabadság és a tárgyalások nyilvánossága követelményeinek a sajtó igényeit is figyelembe vevő, ám bárki számára hozzáférhető tárgyalási jegyzék felel meg. A tárgyalási jegyzékek

egységesítése és elérhetősége a nyilvánosság alapeleme. Szükséges ezt az adatvédelmi biztos által is megalkotni szorgalmazott, bírósági adatkezelésről szóló törvényben szabályozni, és egyértelművé tenni a tárgyalási jegyzék (és sok más adat, például a lajstromok) nyilvánosságát, illetve meghatározni a nyilvánosság határait. Az új törvény megszületéséig javasoljuk, hogy OIT szabályzat készüljön a kérdés rendezésére. A tárgyalási jegyzéknek főszabály szerint anonimnek kell lennie, azonban a közhatalom-gyakorlók, a közfeladatot ellátók és közszereplők e tevékenységével összefüggő pereiben az anonimizálás nem indokolt. A közérdeklődésre számot tartó ügyek kiemelése több bíróságon is gyakorlat. Javasoljuk, hogy a jegyzékben külön jelöljék a kiemelt ügyeket. Ha a bíróság kiemelt ügyeket a tárgyalási jegyzékek hétköznapi ügyei közül, akkor szükséges a kiemelés szempontjainak előzetes meghatározása és közzététele is.

A közzététel formátumában a honlap látogatói számára a legkényelmesebb megoldás a html oldalon való közzététel. Érdemes a közléteendő jegyzéket úgy elkészíteni, hogy az a minden bíróságon egyébként is készülő tárgyalási jegyzék alapján automatikusan létrehozható legyen.

8.4. Tárgyalóterem kiválasztása

A bíróságnak meg kellene győződnie arról, hogy mely ügyet tart kiemelt érdeklődésre számot tartónak, és ennek megfelelően a bíróságon rendelkezésre álló nagyobb tárgyalóteremben legyen kötelező kitűzni a tárgyalást.

8.5. Előzetes figyelmeztetés

A tárgyalás rendjének megtartására néha előzetes bírói felhívás szükséges. Ez jelöli ki az egyébként nem gyakorlott tárgyalási látogatók számára is, hogy mit szabad és mit nem a bíróságon. A sajtó és a nyilvánosság érdeklődésére is számot tartó tárgyalások körében azt feltételezzük, hogy a tárgyalás rendjének megtartása érdekében hatékony eszköz lenne, ha az eljáró bíró a figyelmeztetést előzetesen, a tárgyalás kezdetén már közölné a hallgatósággal, ily módon előre tisztázva a hallgatóság és a sajtó jogait és kötelezettségeit.

8.6. A sajtónak biztosítandó többletjogosítványok

A tárgyalás sajtónyilvánossága, azaz a funkcionális nyilvánosság biztosítása érdekében a nem a sajtót képviselő hallgatóság rovására a tárgyaláson való részvételre többletlehetőséget lehet biztosítani a sajtónak. Míg tehát a nem sajtóként megjelenő hallgatóságot érkezési időpont alapján indokolt beengedni, addig a sajtó számára – akár előzetes bejelentkezés alapján – kiemelt ügyek esetében korlátozottan, de fenntarthatóaknak tartunk helyeket a tárgyalóteremben.

8.7. Kép- és hangfelvétel készítés

A személyhez fűződő jogok biztosítása és a bírósági tárgyalások nyilvánossága terén fontosnak tartjuk, hogy a Be. és a Pp. összhangját teremtsen meg a jogalkotó. Azoknak a személyeknek a körét, akiktől a kép- és hangfelvétel készítéséhez hozzájárulást kell kérni, a Be.-ben is taxálva kell felsorolni – hasonlóan a Pp. jelenlegi szabályaihoz.

A Be. szabályait ugyancsak pontosítani szükséges, mégpedig abban a tekintetben, hogy a nyilvános tárgyalásokon a kép- és hangfelvétel készítésére vonatkozó engedély visszavonását a bíróság részéről indokolni kelljen.

Pontosítani kell, hogy a hallgatóságról milyen képfelvétel készíthető. Fontosnak tartjuk, hogy a Pp.-ben a közfeladat ellátásával összefüggő ügyek mellett, a közhatalom gyakorlásával és a közszerepléssel összefüggő ügyekben is az érintett hozzájárulása nélkül készíthetők legyenek kép- és hangfelvételek. A Pp. mellett a Be.-t is ugyanilyen módon szükséges módosítani.

A kép- és hangfelvétel-készítés engedélyének visszavonásának szabályait szükségesnek tartjuk pontosítani.

A képfelvételnek a tárgyalást zavaró módon történő elkészítésének kérdése nem igényel jogszabály-módosítást. A bírák, az adott helyzetben dönthetnek a nyilvánosság ilyenfajta korlátozásáról, a rendzavaró képfelvétel-készítés esetén akár figyelmeztetéssel, szükség esetén pedig a képfelvétel-készítés időszakos megtiltásával a tárgyalás rendje megóvható. A bírácoknak biztosított diszkrécionális jogkör fontos eleme a pervezetésnek, ezt a megalkotandó új jogszabályban is biztosítani kell.

Módosítani szükséges azonban a jogszabályt a kép- és hangfelvétel készítés tárgyában, a rendzavarás eseteire. A hangfelvétel készítése nem minősülhet rendzavarásnak.

8.8. Zártlancú kamera

Ahhoz, hogy zárlancú kamerák kerüljenek a tárgyalótermekbe, szükséges, hogy annak lehetséges hasznait, hatásait és költségeit előzetesen elemezze mind a jogalkotó, mind a bírósági szervezet. Hatásvizsgálat nélkül megalapozott döntés véleményünk szerint nem hozható.

A zártlancú kamerarendszert kiépítése remélhetőleg nem jelentené azt, hogy a sajtó nem készíthet képfelvételeket.

A tárgyalások során a folyamatos hangrögzítést kívánatosnak tartjuk,

8.9. Betekintés a peres iratokba

A jelenlegi szabályozást felül kell vizsgálni.

A Pp. szabályainak megfelelően szükséges a Be. szabályait módosítani annak érdekében, hogy a jogerős ítéletek anonimizált formában, bárki számára ellentételezés mellett, másolatban elérhetőek legyenek. Ugyanakkor továbbra is fenntartjuk azt az álláspontunkat, hogy a megyei másodfokú bírósági ítéleteket hozzáférhetővé kell tenni a bírósági határozatok gyűjteményében, ennek érdekében az elektronikus információszabadságról szóló törvényt szükséges módosítani.

A peres iratok esetében érvek szólnak amellet, hogy a nyilvános tárgyalások jegyzőkönyvei – hasonlóan a tárgyalási nyilvánossághoz – bárki számára megismerhetőek legyenek. Az egyéb peres iratok megismerhetősége esetében álláspontunk szerint, főszabályként, a megismerést az érintett

peres felek hozzájárulásához lenne indokolt kötni. A képfelvétel készítésének szabályaihoz hasonlóan azonban megfontolandó a közhatalom-gyakorló és a közszereplő érintett hozzájárulása nélkül biztosítani a betekintési jogot a közfeladat ellátásával, a közhatalom gyakorlásával és a közszerepléssel összefüggő ügyekben. Továbbá a nyilvánosság indokolt korlátozása sem eredményezheti a közérdekű adatok eltitkolását.

A jogalkotónak a peres iratba való betekintés szabályait úgy kell megalkotnia, hogy a szabályozás megfeleljen a nyilvánosság funkcióinak, de ne járjon a személyes adatok védelméhez való jog sérelmével, és ne veszélyeztesse a bírósági eljárás sikerét.